

iBestuur

s p e c i a l

> Siebe Riedstra:
Data delen is een kracht

> Balanceren rondom
privacy

Open data | Ministerie van Veiligheid en Justitie

dinsdag 7 november 2017 in de Glazen Zaal in Den Haag

Reuring!Café

Welke data is van waarde?

Voor het ministerie van Veiligheid en Justitie is het niet langer een vraag of we Open Data beschikbaar stellen, maar hoe we dat doen.

Als ministerie staan we voor het actief delen van informatie en Open Data. Dit zijn immers de essentiële ingrediënten voor de organisatie van morgen. Als wij

als VenJ ook morgen Nederland Veilig en Rechtvaardig willen houden dan hebben wij (open) data en informatie van anderen nodig, maar anderen ook van ons. Maar welke data voegt nou echt waarde toe? Welke data zou VenJ beschikbaar moeten stellen om voor burgers, organisaties, bedrijven en wetenschap

daadwerkelijk meerwaarde te bieden zonder dat dat ten koste gaat van de privacy en veiligheid?

Vragen die we graag met u willen onderzoeken en bespreken. Want op deze avond gaat het niet om ons, maar om u!

locatie De Glazen Zaal, Prinsessegracht 26, Den Haag

aanvang 17.00 uur | zaal open 16.30 uur

aanmelden www.vom-online.nl

REURING!Café

REURING!Cafés zijn luchtige talkshows over serieuze zaken van, voor en door ambtenaren

s p e c i a l

Het lijkt zo gewoon...

In het dagelijks leven maken wij steeds meer gebruik van open data. 's Ochtends checken we massaal Buienradar om te weten of we een plu moet meenemen. Via de zwemwaterkaart van de gemeente Amsterdam kunnen we precies zien op welke locatie we een baantje kunnen trekken en op de website van de Energielabelatlas hebben we goed zicht op het energielabel van onze woning, of dat van de naaste bureu. Eigenlijk kunnen we ons niet meer voorstellen dat we snel kunnen beschikken over bepaalde informatie of gebruikersgemak.

Als overheid hebben we in het vergaren en verstrekken van informatie, een belangrijke rol. Die rol wordt in onze maatschappij ook alleen maar belangrijker en essentiëler. Met het verstrekken van open data bieden we bedrijven kansen om bruikbare apps te ontwikkelen om tot compleet andere inzichten te komen. Zijn we voor universiteiten en wetenschappers een bron van informatie en inspiratie en zijn we voor onze partners transparant en kunnen zij actief bijdragen aan onze beleidsdoelstellingen.

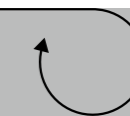
Vanzelfsprekend stellen wij alleen data beschikbaar die geen veiligheids- of privacyrisico's vormen. Daarover geen enkele discussie. Maar als ministerie van Veiligheid en Justitie is het van belang dat we kwantitatief en kwalitatief meer open data verstrekken. Dat we daar in het begin van onze onderzoeken en processen rekening mee houden, zodat de data op de juiste manier en onder de juiste voorwaarden beschikbaar gesteld kan worden.

Dit is geen eenvoudige opgave, maar een proces waar we gezamenlijk onze schouders onder moeten zetten. Ik ben dan ook erg blij met deze speciale open data-editie van het iBestuur magazine. Dit magazine staat boordevol voorbeelden, tips and tricks, handleidingen en inspirerende verhalen. Ik raad je aan om het magazine op je gemak, tijdens een rustig moment, door te nemen. Laat je inspireren, misschien zelfs helpen en gebruik het magazine om, samen met de collega's, meer open data beschikbaar te stellen.

Laten wij van het beschikbaar stellen van open data de gewoonste zaak van de wereld maken.

Emine Özyenici

Directeur Informatisering en Inkoop en directeur CIO-office bij het ministerie van Veiligheid en Justitie

Siebe Riedstra

Data delen is een kracht [6]

Columns

Kees Keuzekamp [27]

Ivar Nijhuis [67]

Van *nee* tenzij naar *ja* tenzij...

Open data doe je niet alleen voor anderen. Zelf win je daar ook mee. Dat besef zit bij Veiligheid en Justitie inmiddels goed tussen de oren. Met het open databeleid wil het ministerie zoveel mogelijk hoogwaardige, gestructureerde data toegankelijk maken. Al vraagt dat soms nog wel om een lange adem.

ven en voor de gewenste zelfredzaamheid, over de juiste informatie beschikken. De gedachte is dat VenJ profiteert op het moment anderen door hergebruik van data economische en maatschappelijke waarde realiseren. Tot slot is er het besef dat open data verzoeken in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) kunnen voorkomen.

WEERBARSTIG

Momenteel stelt VenJ 29 gegevenssets als open data beschikbaar en wordt er hard gewerkt aan ontsluiting van nog meer sets. VenJ beschikt bijvoorbeeld over veel data die high value zijn, maar tegelijk ook herleidbaar zijn tot personen. Of gegevens zijn niet vergelijkbaar met data uit andere bronnen omdat definities verschillen. Dan zijn bewerkingsslagen nodig om de data beschikbaar te kunnen stellen als open data. Andere verbetertrajecten - zoals het vervangen van legacy systemen en de verbetering van de datakwaliteit - dragen op termijn hun steentje bij. Het publiceren van open data moet op termijn onderdeel worden van de reguliere werkprocessen, al is dat vaak een kwestie van een lange adem. Op korte termijn kan voor 'laaghangend fruit' gekozen worden, ook al is dat niet altijd high value. Het leidt er wel toe dat er ervaring kan worden opgedaan met het beschikbaar stellen van open data en de mindshift naar meer openheid stap voor stap gemaakt kan worden.

Het centrale programma 'Impuls Open Data' ondersteunt en faciliteert bij de implementatie van het beleid. Dat doet het met het opbouwen en delen van kennis, het aanbieden van advies en ondersteuning en het inspireren en communiceren. In dat kader wordt het gesprek binnen de organisatie gefaciliteerd en praten verantwoordelijken voor privacy en open data over drempels én mogelijkheden. Ook zijn er diverse tools beschikbaar, zoals een stroomschema voor besluitvorming dat uitwijst of een gegevensset geschikt is als open data. Verder wordt de buitenwereld actief betrokken. Wat vraagt die van VenJ? Daarvoor wordt onder meer een debat gehouden en verder ligt er natuurlijk dit magazine...

Datasets VenJ - <https://data.overheid.nl/>

Mariëlle de Groot

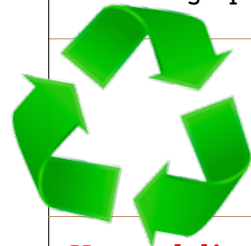
Met de koerswijziging sluit VenJ aan op de Nationale Open Data Agenda (NODA), een visie met als doel om zoveel mogelijk datasets van de overheid met voldoende kwaliteit aan de maatschappij beschikbaar te stellen. Daarbij ligt de prioriteit op de zogenaamde 'high value' datasets, datasets met een hoge sociaaleconomische meerwaarde of datasets die een grote bijdrage aan transparantie en controleerbaarheid van de overheid leveren. Elk departement is daar zelf verantwoordelijk voor. Voor VenJ zijn twintig datasets als high value aangemerkt.

INFORMATIEPOSITIE OPBOUWEN

De Informatiestrategie 2017-2022 maakt de VenJ-ambities rond open data verder inzichtelijk, waarbij een publiekrechtelijke insteek de rode draad is. Ook geeft de Informatiestrategie antwoord op de vraag wat het ministerie met open data wil bereiken. Open data helpen om meer opgegevericht te werken, zo staat er in de leidraad. Het ministerie verwacht verder steeds meer open data van andere partijen nodig te hebben. Ook moeten burgers en partners, voor samenwerking rond maatschappelijke opga-

Zoeken naar kansen en meerwaarde

Een tweegesprek [10]

Balanceren rondom privacy bij hergebruik

[14]

Vreemdelingenketen

Gegevens immigranten beschikbaar als open data [18]

Wat pel je allemaal af?

Op zoek naar goede privacytools [22]

Stefaan Verhulst van GovLab

Overheden helpen beter te besturen [24]

Onze effectiviteit kun je niet turven

Raad voor de Kinderbescherming ziet openbaar maken van data als middel en niet als doel [28]

WODC-directeur Frans Leeuw

Maak datasets zo breed mogelijk toegankelijk [32]

CBS en de kracht van data

Een verhaal over een stille revolutie [34]

De overheidsorganisatie van morgen

Een gesprek met Arjan el Fassed en Menno Lanting [40]

Faq

Vijf antwoorden op vijf Frequently Asked Questions [13]

Praktijk

Vier verhalen uit de praktijk: gemeente [17], brandweer [21], raad voor de rechtspraak [27] en de politie. [38]

Colofon

iBestuur special open data is een productie van Nieuw Domein Uitgever in opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie. De special wordt verspreid samen met iBestuur magazine nummer 24, oktober 2017. De special valt buiten de redactionele verantwoordelijkheid van de hoofdredactie.

iBestuur magazine is een onafhankelijke uitgave van de Nieuw Domein Uitgever
Uitgever | hoofdredacteur Peter Lievens
Ontwerp en vormgeving Blinkerd
Eindredactie special Frits de Jong
Medewerkers special Jet van Eeghen, Edith van Gameren, Mariëlle de Groot, Quita Hendrison, Liesbeth Jongkind, Fred van der Molen, Petra Pronk, Nicole van der Steen, Fred Teunissen.
Fotografie en illustratie De Beeldredactie, Marijn van Bekkum, Buienradar, Dreamstime, Google Earth, Klaas Kramnozki, Stockfresh
Coverfoto voor Lex Draaijer
Druk BDU
Advertenties advertenties@ibestuur.nl

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) en/of openbaar gemaakt, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

iBestuur wordt mede mogelijk gemaakt door: Caggemini, Centric, CGI, Everest, IBM, Imagem, KPN, Pegasystems, PinkRocade Local Government, PBLQ, en door het Ministerie van Veiligheid en Justitie, ICTU, VNG/KING.

Kennis is macht. Tot voor kort hield de overheid de informatiekaarten voor de borst, maar inmiddels waait er een nieuwe wind. Het ministerie van Veiligheid en Justitie voert een actief open databeleid. “Delen is een kracht”, stelt Siebe Riedstra, secretaris-generaal (SG) van het ministerie van Veiligheid en Justitie. “Wij hebben een schat aan data in huis en die willen we graag geanonimiseerd en volgens de regels van open data actief delen met burgers en bedrijven, zodat zij er hun voordeel mee kunnen doen.”

Secretaris-generaal Siebe Riedstra:

‘Data delen is een kracht’

Vraag Siebe Riedstra naar zijn drive voor open data en hij begint spontaan te glimmen. Hier zit duidelijk een liefhebber. “Ik heb vele hobby’s en dit is er één van”, zegt hij enthousiast. Hij ervaart het als een voorrecht om juist in deze tijd op deze stoel te zitten, waardoor hij met zijn neus bovenop de enorme veranderingen zit die het ministerie doormaakt en waar hij mede vorm aan mag geven. Open data maken daar een wezenlijk onderdeel van uit. De veranderingen laten zich prima schetsen aan de hand van zijn eigen ervaring. “Toen ik dertig jaar geleden bij de overheid ging werken, hadden we het idee dat we een paar jaar vooruit konden kijken en met enige zekerheid konden zeggen wat ons de komende jaren te wachten zou staan. Dat is nu wezenlijk anders. De ontwikkelingen gaan razendsnel. En het gaat nog veel sneller doordat er ook crossovers ontstaan met andere sectoren. Bedrijven en organisaties van wie je tot voor kort niet kon verzin- nen dat je daarmee samen zou kunnen werken.” Digitalisering speelt daarbij een sleutelrol. “Toen ik ruim twee jaar geleden deze functie ging bekleden, was technologie in de bestuurskamer bepaald geen topprioriteit. Toen ging de discussie over vragen als: gaan we een samenwerkingsverband aan met TNO? Inmiddels zijn we volop bezig met proeftuinen met big data en horen we geregeld: kunnen we niet meer en sneller? Dat is echt een omslag.”

Door **Petra Pronk**
Beeld **Lex Draijer/De Beeldredactie**

Het belang van data, en dus ook van open data, is groot, stelt Siebe Riedstra. Zowel voor de overheid, als voor de samenleving. “Informatie en data behoren tot ons primaire proces. Data helpen ons om ons werk goed te doen en door ze actief te delen, kunnen we onze dienstverlening verder verbeteren.” Het thema open data staat dan ook hoog op de beleidsagenda. Er is een duidelijke relatie met ‘VenJ verandert’ en de Strategische Kennis- en Innovatieagenda (SKIA). ‘VenJ verandert’ is een meerjarig veranderprogramma met zes lijnen: informatie en communicatie, continu leren, professionaliteit, visie en strategie, interne verbinding en verbinding met buiten. “Dat vormt ons handelingsperspectief, terwijl SKIA gaat over de concrete invulling van dat beleid”, stelt Riedstra. “SKIA draait om vijf strategische uitdagingen: justice, governance, smart, weerbaarheid en veerkracht, en globalisering. Op al die punten willen we het been bijtrekken en het liefst drie benen vooruit steken. Open data zijn daarbij onmisbaar omdat ze de effectiviteit van ons handelen in hoge mate verhogen.” Het onderwerp staat in het teken van kennisontwikkeling en innovatie, waarbij de verschillende onderdelen van de strategische agenda nauw verbonden zijn en elkaar kunnen versterken. “Criminaliteit houdt niet op bij Bergen op Zoom. Een onderwerp als cybercrime vraagt om aandacht voor globalisering. Maar ook om good governance en smart technology. Die thema’s fietsen overal dwars doorheen.”

Behalve als vliegwieltje voor het verhogen van de eigen effectiviteit, fungeren open data ook als inspiratiebron voor derden. “Het beschikbaar stellen van onze data biedt burgers en bedrijven de kans om informatie uit verschillende hoeken te

veiligheid. Veel van wat de overheid doet, heeft een vertrouwelijk karakter en het ministerie van VenJ beschikt over gevoelige gegevens. Je moet er niet aan denken dat die in verkeerde handen komen en dat jouw naam ineens op straat ligt. Siebe Riedstra begrijpt de zorg, maar die is volgens hem niet nodig. Mits er sprake is van goede procedures. Veiligheid staat of valt met zorgvuldigheid. “Open data kunnen een kans vormen voor de veiligheid, maar ook een bedreiging. Dat is inherent aan nieuwe ontwikkelingen. Neem drones. Eerst vroegen we ons af: wat moeten we daar in vredesnaam mee? Toen ontstond het idee van crowd management en zagen mensen het als een kans. Vervolgens werd het een potentiële bedreiging: wat als de besturing werd overgenomen en zo’n drone neer zou storten op de menigte? Als antwoord ontstond het idee om een zeearend in te schakelen die een drone uit de lucht kan halen. Dit type ontwikkelingen is een permanente ratrace tussen positief gebruik en negatief misbruik. Het is steeds een afweging in de driehoek veiligheid, openheid en privacy. Dat is een doorgaand proces.”

Dat proces zit voor open data nog maar in de beginfase. Het ministerie is constant bezig om te kijken welke data je waarvoor mag gebruiken. De grens wordt gevormd door veiligheid en privacy. “Data mogen nooit terug te voeren zijn op een persoon en openbaarheid mag ook geen veiligheidsrisico’s voor individuen met zich meebrengen. Dat betekent dat je goed moet nadenken over de filters. In de Randstad is de postcode een prima filter, maar in dunbevolkte gebieden werkt dat niet. En als je van elf SG’s de woonplaats vermeldt, kom je al snel bij mij uit. Goede spelregels en ijkpunten zijn

verbinden. Het combineren daarvan kan leiden tot verrassende inzichten en nieuwe toepassingen, waarmee echte meerwaarde voor de samenleving wordt gecreëerd.” En, ook niet onbelangrijk, open data dragen bij aan de gewenste openheid en transparantie van de overheid.

PRIVACY EN VEILIGHEID

Het delen van data heeft grote voordelen. Toch zijn er ook nadelen denkbaar. Die liggen vooral op het vlak van privacy en

cruciaal. Daarom gebeurt het openbaar maken van verkeersboetes op de A2 zonder de naam van de verkeerovertreder te vermelden en vermelden we bij teruggekeerde Syriëgangers niet hun adres. Het gebruik van open data vraagt om grote zorgvuldigheid van de eigenaar van de data.” Dat is niet vrijblijvend. In mei 2018 moeten overheden voldoen aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Deze wet vervangt de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en zorgt ervoor dat er in de hele Europese Unie dezelfde priva-

cyregels gelden. VenJ is nu al druk bezig zich daarop voor te bereiden.

WERK IN UITVOERING

“Er gebeurt al veel”, verzekert de secretaris-generaal. Waren er twee jaar geleden nog ingewikkelde Wob-verzoeken nodig om informatie over verkeersboetes boven water te krijgen, tegenwoordig brengt VenJ die zelf actief naar buiten. Hetzelfde geldt voor de vreemdelingenketen, bijvoorbeeld over informatie met betrekking tot incidenten in asielzoekerscen-

niet. De opgave is: samen delen. Als je krampachtig met data omgaat, zoals we in het verleden hebben gedaan, kom je op achterstand en laat je kansen liggen. Daarom zijn we nu bezig met een inhaalslag. Dat past ook binnen de professionalisering van ons departement. Het is een leerproces. Tot voor kort was het normaal om informatie voor jezelf te houden omdat het idee bestond dat delen kwetsbaar maakt. Maar ik ben overtuigd van het tegendeel: delen is een kracht! Samenwerken en data delen werkt verbindend en creëert draagvlak voor plannen. Daardoor krijgen wij meer van de grond en kunnen wij veilig-

Inmiddels horen we geregeld: kunnen we niet meer en sneller?

tra. Maar het is allemaal nog wel werk in uitvoering. Een proces van leren, toepassen en aanpassen en weer bijleren. Goed open databeleid begint met bewustwording. Veel ambtenaren realiseren zich, volgens Riedstra, niet dat het materiaal waar zij dagelijks mee werken, ook voor burgers of bedrijven van betekenis kan zijn. “Die bewustwording is belangrijk. Werken met open data betekent organisatieverandering. Bij alles wat je doet, moet je je afvragen: kunnen we dit beschikbaar stellen voor de maatschappij? Dat doen we nog te weinig.” De Kinderbescherming is een voorbeeld van een organisatie die dat bewustzijn al wel heeft. “Deze organisatie maakt een verandertraject door, waardoor ze nu voorop lopen met open, transparant beleid en het delen van gegevens. Maar het is technisch nog niet uitgekristalliseerd, waardoor je officieel nog niet kunt spreken van open data.”

MINDSET: DELEN

Behalve de techniek is ook de instelling van de mensen die ermee moeten werken, een uitdaging. Werken met open data vraagt om een andere mindset: delen! Een principe dat Siebe Riedstra enthousiast omarmt. “Een voordeel van data delen is dat ik niet naar het Museumplein ga als dat al volstaat omdat iedereen daar naar een wedstrijd van Ajax in Stockholm wil kijken. Data delen in de privésfeer vinden we inmiddels gewoon, maar op het werk is het voor sommigen nog even slikken. Op enig moment waren er twee organisaties die wel data wilden hebben, maar hun eigen data niet wilden afstaan. Dat werkt

heidsproblemen beter oplossen.”

Dat blijkt onder meer in de provincie Noord-Brabant, waar allerlei partijen hun krachten bundelen en informatie uitwisselen om de criminaliteit te ondermijnen. “Gemeenten hebben allerlei nuttige informatie in huis die wij kunnen gebruiken voor strafrecht en politie. Zij weten waar mensen wonen, corporaties zijn op de hoogte van hun inkomen, het energiebedrijf weet welk energiegebruik past binnen huishoudens. Door dergelijke gegevens naast elkaar te leggen, ontdekken we patronen die we anders niet zou zien en kunnen we dingen opsporen die niet kloppen. Een opmerkelijke energiepiek op een adres zonder verhuurder kan wijzen op een wietplantage en is reden om een kijkje te gaan nemen.”

NIEUW ELAN

Er is ook sprake van interessante ‘bijvangst’ in de vorm van nieuw elan. Werken met open data blijkt voor de meeste medewerkers zeer motiverend. “Smart werken spreekt velen aan. De proeftuinen rondom het gebruik van big data zijn populair. Ook voor het werken met Scrum, waarbij in korte tijd doorbraken geforceerd kunnen worden, lopen mensen warm. Logisch, want het gaat om professionele eer. Als je ziet dat je meer voor elkaar kunt krijgen door samen te werken, worden mensen enthousiast. De uitdaging voor de komende tijd is de informatie nog sneller en beter beschikbaar te maken.”

Het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) staat voor een actief open databeleid, dat inzicht geeft in maatschappelijke ontwikkelingen, effecten van handhaving, opsporing, migratie en rechtshandhaving. Dat zegt Ronald Barendse, plaatsvervangend secretaris-generaal bij het ministerie. Onderzoeksjournalist Brenno de Winter, gespecialiseerd in privacyzaken en IT-beveiliging, ging een tweegesprek met hem aan.

Zoeken naar kansen en meerwaarde

Nog niet zo lang geleden werd Veiligheid en Justitie overladen met informatieverzoeken vanwege de Wet openbaarheid van bestuur. Het departement vermoedde dat gebrek aan transparantie een reden voor die hoeveelheid was. Ronald Barendse: "We zijn gaan zoeken naar maatschappelijke zaken waarover we actief kunnen informeren, afgeleid uit data. Objectieve informatie, zoals over de effecten van handhaving en opsporing. We hebben geen strak plan voor waar we over vijf jaar willen staan en welke hobbels dan genomen moeten zijn."

Vorig jaar is VenJ gestart met vijf living labs, naar aanleiding van een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (zie kader). De

living labs bekijken de mogelijkheden, de kansen en de bedreigingen van het werken met big data en open data voor VenJ.

Brenno de Winter: "Ik ben net in een nieuwbouwwijk komen wonen waar veel misdaad is. Het dichtstbijzijnde politiebureau ligt een flink eind weg. Het is eigenlijk een beetje een vergeten gebied. Via big data zou je daarover bepaalde conclusies kunnen trekken. Bijvoorbeeld dat de verdeling van politieagenten nu nog niet optimaal is. Dat er gebieden zijn waar nooit - of nagenoeg nooit - wordt gepatrouilleerd."

Ronald Barendse: "We zien voor open data veel toepassingen, voor big data ook. Maar vraag je hier niet eigenlijk: Is mijn wijk wel veilig genoeg? Dan zul je eerst de correlatie moeten vaststellen tussen het hebben van een nabijgelegen politiebureau, regelmatige surveillance en veiligheid in de wijk."

BdW: "Ik stel mijn vraag natuurlijk bewust, want die leeft bij veel burgers. Of die data beschikbaar zijn, is niet eens het meest spannende of het meest belangrijke. Voor de burger is dat het gevoel: Doet de overheid iets? Als ik met mensen praat over open data, dan hoor ik nooit: We willen statistieken zien. Maar wel: We willen actie zien."

RB: "Ik heb nog geen idee of open data een antwoord kunnen bieden op de veiligheidsvraag in de wijk. Met open data is dat ons doel ook niet. We zijn eerst aan het kijken: Wat kunnen we ermee en wat zou de toegevoegde waarde van open data mogelijkwijs kunnen zijn? Ik denk dat je kansen onbenut

Brenno de Winter: "Als ik met mensen praat over open data, dan hoor ik nooit: We willen statistieken zien. Maar wel: We willen actie zien."

Ronald Barendse: "Ik denk dat je kansen onbenut laat, als je alleen maar zegt: Als het niet bijdraagt aan de veiligheid in de wijk, dan gaan we er niks mee doen."

WRR-rapport over big data

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft in 2016 het rapport 'Big data in een vrije en veilige samenleving' gepubliceerd. Hierin deelt de WRR big data-processen op in drie fasen: verzameling, analyse en gebruik van gegevens. De huidige juridische kaders zijn vooral gericht op het verzamelen en delen van gegevens. Burgers zijn door deze kaders nog onvoldoende beschermd, en hebben vooral in de fasen van de analyse en het gebruik van big data nieuwe regels nodig.

Door **Jet van Eeghen**
Beeld **De Beeldredactie/
Freek van den Bergh**

laat, als je alleen maar zegt: Als het niet bijdraagt aan de veiligheid in de wijk, dan gaan we er niks mee doen.”

BdW: “Open data zijn niet alleen open voor je eigen departement en andere organisaties, maar ook voor de samenleving. Wat hoop je terug te ontvangen?”

RB: “Alle criminaliteitscijfers dalen en de bezettingen in de gevangenissen dalen. Toch leeft het idee dat het minder veilig is op straat. Open data zouden kunnen helpen dat idee te ontkrachten. Aan de andere kant kunnen open data je laten weten dat je vooral niet in jouw nieuwbouwwijk moet gaan wonen, omdat het aantal inbraken daar hoog is. Dan wakkert het alleen een angst aan.”

BdW: “Ik denk dat je via een feedbackloop de samenleving kunt betrekken bij dit palet. Ook blijft de borging van persoonsgegevens een onmisbaar deel van de rechtsstaat.”

RB: “Dat ben ik met je eens. We hebben als overheid een aantal ‘verdedigingslinies’. Een vorm van interne controle ligt bij de Chief Information Officer (CIO) van elke betrokken organisatie. We hebben een controleplan en daar moeten alle taakorganisaties aan voldoen. Aan het eind van het jaar tekenen ze voor twintig tot vijfentwintig onderliggende randvoorwaarden waaraan ze hebben voldaan. De auditdienst controleert ons regelmatig op het naleven van de randvoorwaarden. De Rekenkamer checkt of alles voldoet aan de regelgeving. Daarnaast tuchtigt de Autoriteit Persoonsgegevens elke organisatie op het naleven van de wet- en regelgeving. Ik heb weleens gedacht: Die criminelen hollen ervan door omdat wij zo strak op die privacy zitten. Het is steeds zoeken naar een balans tussen veiligheid en privacy.”

BdW: “Gaat het lukken om van allerlei organisaties voldoende medewerking te krijgen om die open data te realiseren? Gaat het Openbaar Ministerie, de rechterlijke macht, de politie die data openbaar maken, waarmee we als burger ook écht wat kunnen?”

RB: “Dat is inderdaad een uitdaging. Organisaties die veel met persoonsgebonden dossiers bezig zijn, houden het liefst de kaarten voor de borst. We zullen hen moeten inspireren en uitdagen daarvan los te komen. Er ligt nu in de Eerste Kamer een initiatiefwetsvoorstel voor de Wet open overheid. We hopen onszelf straks ook wettelijk en in de regelgeving te stimuleren meer aan open data te doen. We hebben daarbij geen agenda. We starten daar waar we de meeste toegevoegde waarde verwachten en waar we de meeste hanteerbare data van hebben. Sommige data hebben we eenvoudig niet.”

BdW: “Dus wat we ook met open data gaan doen, we gaan iets missen?”

RB: “Laten we vooral niet kijken naar hoe leeg het glas is. Wat zou jij het departement van Veiligheid en Justitie willen aanbevelen als het gaat om open data? Of om big data?”

BdW: “Het eerste is dat de CIO’s dit als een kans gaan zien en ook elkaar daarin gaan opzoeken om een gezamenlijke kracht te vinden.”

RB: “Hoe dan?”

BdW: “Mensen zijn nog erg bezig met alleen hun eigen organisatie. Ik verwacht dat een dataset van het Openbaar Ministerie niet aansluit op die van de politie. Ketens zijn nog onvoldoende op elkaar aangesloten. Daar valt veel winst te behalen.”

RB: “Het is onze ambitie om langs de hele keten een waardevormerding te laten zien.”

BdW: “Mensen vinden het vaak ook eng om hun gegevens openbaar te maken. Geef ze de zekerheid dat kennisdelen hun positie versterkt. Het is een natuurlijke angstreflex dat als je iets weggeeft, dat een ander ermee aan de haal gaat.”

RB: “Maar iedereen die data aanlevert, krijgt het rijker terug.”

BdW: “Zeker. En juist door zaken te delen, zou je wat druk van de ketel kunnen halen bij alle overbelaste ketenorganisaties.”

RB: “Ik verwacht dat de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) ons een hoop gaat brengen. Daar moeten alle entiteiten vanaf 25 mei 2018 aan voldoen.”

BdW: “Het is een Europese wet, maar veel begrippen moeten in Nederland nog worden ingekleurd en uitgelegd. Organisaties moeten ook een Privacy Impact Assessment doen, maar daar zit een meetlat van elastiek bij. Hoe ver wordt dat elastiek opgerekt? Dat heeft de Autoriteit Persoonsgegevens nog niet helder en dat maakt het lastig als je data onderling gaat uitwisselen. Je kunt een schietpartij op een postcode abstraheren. Maar misschien zijn vier cijfers nog te herkenbaar en besluit de Autoriteit dat het er drie mogen zijn. Allemaal goed, als je maar vertelt wat je kunt gaan doen.”

Faq

Open data. Wat is het beleid van de Nederlandse overheid ten aanzien van open data en hoe staan ‘we’ er voor in vergelijking met omliggende landen? En wat is de relatie van open data met big data? Een klein aantal van dat soort frequently asked questions is hier verzameld.

Wat is het beleid van de Nederlandse overheid ten aanzien van open data?

Het Nederlandse beleid omtrent open data is vastgelegd in acht uitgangspunten (<https://data.overheid.nl>). Belangrijk daarin is dat via het afwegingskader van de Wet openbaarheid van bestuur vastgesteld kan worden of data beschikbaar gesteld kan worden als open data. Open data moet beschikbaar gesteld worden zonder belemmeringen, geen financiële belemmeringen (open data is gratis), geen juridische belemmeringen (er rusten geen rechten op de data) en geen technische belemmeringen (de data wordt in open standaarden beschikbaar gesteld).

Hoe steekt Nederland af in relatie tot andere (Europese) landen als het gaat om open data?

Internationaal doet Nederland het behoorlijk goed op het gebied van open data. Op bijvoorbeeld de Open Data Barometer (<http://opendatabarometer.org/>) bekleedt Nederland een gedeelde achtste plaats. In de rapportage van de EU Open Data Portal (<http://data.europa.eu/euodp/en/home/>) is Nederland een van de trendsetters.

Hoeveel datasets zijn er vanuit de overheid beschikbaar en hoe verloopt die ontwikkeling?

Op dit moment zijn er ruim 10.500 datasets vindbaar via data.overheid.nl. Dat aantal is de afgelopen jaren hard gegroeid. Met name de hoeveelheid data vanuit het geodomein en het statistiekdomein is fors toegenomen.

Het kabinet geeft prioriteit aan high value-datasets? Wat zijn het?

High value-datasets zijn datasets met een veronderstelde grote toegevoegde waarde voor de samenleving. Of een dataset high value is, wordt onder meer bepaald door de mate waarin de dataset bijdraagt aan transparantie, wettelijke plicht en potentie van hergebruik. In gemeentelijk verband zijn er afspraken gemaakt over het met prioriteit beschikbaar stellen van deze datasets. Als die datasets beschikbaar zijn in meerdere gemeenten, is het aannemelijk dat deze data eerder gebruikt gaat worden.

Wat is de relatie tussen big, open en linked data?

Big data, linked data en open data hebben met elkaar te maken met ieder een eigen doel. Met linked data breng je samenhang aan in informatie. Er ontstaat data op een hoger niveau van ordening, waarmee data een stuk beter bruikbaar wordt. Big data is vooral gericht op het werken met data om te komen tot andere en nieuwe inzichten. Open data is het vrij beschikbaar stellen van data voor iedere vorm van hergebruik.

Paul Suijkerbuijk
open data-expert bij
de Nederlandse overheid

Balanceren rondom

Steeds vaker omarmen organisaties open data, ook binnen de overheid. Open data is hip en happening, maar betekent dat dan alles ook maar vrij hergebruikt mag worden? Waar ligt de grens, de spanning en hoe gaan andere landen om met het thema privacy in relatie tot open data?

Door **Frits de Jong**
Beeld **Dreamstime**

Het is een combinatie die veel misverstanden oproept: open data en privacy. Ook Just Stam ervaart dat. Binnen het ministerie van Veiligheid en Justitie houdt hij zich bezig met vraagstukken op het snijvlak van privacy en veiligheid, vooral in relatie tot allerlei technische ontwikkelingen (zoals big data en drones). "Het eerste misverstand is dat open data zou suggereren dat de privacy van burgers niet in het geding zou zijn. Het omgekeerde is ook niet waar, namelijk dat als het gaat om open data je geen persoonsgegevens openbaar zou mogen maken. Iemand die een boom in zijn achtertuin wil kappen, vraagt een kapvergunning aan. In dat geval is er een wettelijke verplichting voor de gemeente om die aanvraag openbaar te maken. Op dat moment worden ook persoonsgegevens prijsgegeven. Je moet wel altijd nagaan of er een bepaalde rechtsgrond is aan te wijzen die het rechtvaardigt dat data ook open data wordt."

Als het gaat om de overheid, zijn er volgens Stam drie rechtsgronden te vinden. "De eerste is dat je als overheid toestemming krijgt van de betrokken burger. Het tweede is een wettelijke verplichting, zoals bij een kapvergunning. Het derde is dat je de persoonsgegevens onder omstandigheden

Privacy bij hergebruik

tot open data mag maken als het noodzakelijk is voor de uitoefening van een publiekrechtelijke taak. Die laatste is nog het meest spannend. Je moet in die gevallen de noodzaak kunnen aantonen en ook kunnen aantonen dat het proportioneel en subsidiair is. Dan schieten organisaties nog wel eens in de kramp van 'voldoen we wel aan die eisen?'

Open data en privacy? Marc de Vries, die onder meer mee heeft gewerkt aan de eerste Richtlijn Hergebruik van de Europese Commissie en voor Geonovum een Witboek heeft geschreven over geo-informatie en privacy, gelooft dat er in de kern zeker spanning zit tussen die twee. "Enerzijds is er angst en onzekerheid over wat wel of niet mag met data, maar anderzijds worden ook steeds vaker de mogelijkheden van open data ontdekt. Mijn ervaring is dat er daarbij af en toe scherp aan de wind wordt gevaren, met name bij het koppelen van gegevens."

Just Stam is voorzichtig als het gaat om het koppelen van bestanden, zeker als dat gedaan wordt door overheden. "Dat roept allerlei nieuwe privacyvragen op. Als je al datasets combineert, dan zou je een vrij compleet beeld van de burger tot stand kunnen brengen. Dat gaat best ver. Tuurlijk, de Facebooks en de Googles van deze wereld kunnen dat ook, maar dat is een andere vraag dan wanneer de overheid dat zou kunnen." Marc de Vries ziet ook die lastigheid en pleit voor een soort van scheiding. "Je ontsluit data die op dat moment geen persoonsgegevens zijn, maar het valt niet uit te sluiten dat op termijn daar personen mee geïdentificeerd zouden kunnen worden. Ik vind niet dat de overheid, die oprechte bedoelingen heeft met de ontsluiting van data, de dupe mag worden omdat er anderen zijn die slechte bedoelingen hebben met die data."

Just Stam, ministerie VenJ:
"Het eerste misverstand is dat open data zou suggereren dat de privacy van burgers niet in het geding zou zijn."

Stam vindt dat het verder ontwikkelen van open data niet los gezien kan worden van hoe die data verwerkt wordt. "We hebben wel spelregels afgesproken over het verzamelen van data, maar spelregels over de analyse daarvan en wat je met die analyseproducten mag doen, zijn er eigenlijk niet. Daar moet je over nadenken. Enerzijds om de kansen van data-analyse te benutten en anderzijds om het vertrouwen van de samenleving te behouden in de wijze waarop de overheid met data van burgers omgaat."

BELANG AVG

De AVG is een afkorting die staat voor de Algemene Verordening Gegevensbescherming en de opvolger is van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). De komst van de AVG, die op 25 mei 2018 in werking treedt, betekent dat vanaf die datum in de hele Europese Unie (EU) dezelfde privacy-wetgeving geldt. Just Stam ziet zeker de impact van de AVG, maar vindt ook dat dat niet moet worden overdreven. "In de AVG keren principes terug die ook al gelden op basis van de Europese privacyrichtlijn uit 1995. Ook de rechtsgronden die ik noemde, worden met wat kleine veranderingen in de AVG gekopieerd. Over het algemeen genomen zijn de burgerrechten als het gaat om privacybescherming in de AVG steviger geworden, ook al omdat toezichhouders straks meer bevoegdheden krijgen en hogere boetes mogen opleggen."

Ook Marc de Vries ziet in de AVG niet veel nieuws onder de zon. "Mooi is wel de aandacht voor Artikel 9, zoals wij dat op dit moment in Nederland kennen uit de Wbp. Bij Artikel 9 geldt dat het nieuwe gebruik van de 'persoonsgegevens' mag, mits niet onverenigbaar. Die afweging zal dus steeds opnieuw gemaakt moeten worden. Daar zit dan ook direct de spanning. Vanuit Geonovum hebben we in 2016 een tool ontwikkeld die gaat over dat Artikel 9. De tool is een hulpmiddel voor overheden om te kijken of zij reeds verzamelde data gebruiken mogen voor een ander doel."

De Vries zou het prettig vinden als zoiets als de hergebruiktool niet alleen voor overheden beschikbaar is, maar ook voor burgers die een beroep doen op de AVG. "Een dergelijke tool maakt het hopelijk voor burgers allemaal wat begrijpelijker, want zelfs voor mij is de nieuwe verordening vrij ingewikkeld. Ik heb de AVG nu twee keer integraal doorgelezen, maar ik vind het moeilijk."

Just Stam is het eens met De Vries dat er bestaande of nieuwe instrumenten zouden moeten worden aangereikt, waarmee belanghebbenden een verenigbaarheidsstoets kunnen uitvoeren. "In dat kader denken wij vanuit Justitie na over het maken van een soort handleiding voor gegevensbescherming die gestoeld is op de AVG. De gegevensbeschermingswetgeving is al ingewikkeld genoeg, dus laten we mensen ook helpen het wat makkelijker te maken."

EUROPESE VERSCHILLEN

Als het gaat om open data scoort ons land redelijk tot goed, maar volgens Marc de Vries blinkt ons land op één punt uit. "Dat zijn de basisregistraties. Die zijn echt van infrastructurele waarde bij het doen aan open data." Stam is het daar mee eens, maar vindt tegelijk dat Nederland in Europees verband niet de meest open samenleving is. "Met name als je kijkt naar welk type data wij open laten zijn. Neem de Scandinavische landen, met name Zweden of Noorwegen. Zij vinden het als een soort van civiele plicht dat belastingaangiften van burgers als open data beschikbaar zijn."

Stam vindt dat frappant. "In Nederland ligt er nog steeds een taboe op het prijs geven van je inkomensgegevens, maar in dat soort landen is het vrij gewoon om die gegevens openbaar te maken. Een interessante vraag is wel hoe zich dat verhoudt tot de komende Europese privacyregels. Zweden is lid van de Europese Unie en zal zich ook moeten houden aan de AVG. Kennelijk is dat voor de EU geen probleem en kan Zweden de noodzaak van die regel aantonen. Overigens moet je wel goed kijken naar gegevens die onder wetgeving hangen waar een specifieke geheimhoudingsbepaling in zit. Zo staat in Artikel 67 van de Algemene wet inzake rijksbelastingen dat de belastinggegevens van burgers geheim zijn. Of neem de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens of de Wet Politiegegevens. Ook dat zijn voorbeelden van gegevens die het niet mogelijk maken om het tot open data te laten zijn. Het openzetten van data kan niet altijd!"

RELEVANTE LINK

Privacy Tool Oude Persoonsgegevens Nieuwe Doelen: <http://privacy.locatielab.nl>

Marc de Vries: "Mijn ervaring is dat er daarbij af en toe scherp aan de wind wordt gevaan, met name bij het koppelen van gegevens."

Het nieuwe goud

De gemeente Hollands Kroon is actief bezig met open data en dan vooral het beschikbaar maken ervan. Het 'nieuwe goud' is zowel binnen als buiten de organisatie waardevol.

Henri Westra, data-analist bij de gemeente Hollands Kroon, vindt dat zijn werkgever erg actief is op het terrein van open data. De komst van een nieuwe gemeentelijke website met daarop een knop 'open data' was de directe aanleiding daarvoor. "De opdracht aan ons team is om de sectie open data te gaan vullen met zo veel mogelijk, zo ruw mogelijke data. Uitgangspunt: niets is geheim, zolang het de privacy niet schaadt."

Daarmee wil de gemeente verschillende doelen bereiken. "Om te beginnen transparantie", zegt Westra. "We gaan bijvoorbeeld in het openbaren van onze financiële cijfers verder dan welke andere gemeente ook. Zo maken we - binnen de grenzen van de privacy - bekend welke facturen wij als gemeente betalen. Verder staat de hele openbare ruimte online: bomen, lantaarnpalen, riolen. Ook kun je in onze open data vinden welke stukken grond in handen zijn van de gemeente."

Een tweede doel van open data is om derden de mogelijkheid te geven om er diensten mee aan te bieden. "Buienradar is een mooi voorbeeld van een dienst die er zonder open data niet zou zijn. Zo ver zijn we bij de gemeente nog niet, maar er zullen zeker apps met gemeentelijke open data te bedenken zijn die nuttig zijn."

Een derde doel is het bevorderen van het 'data-bewustzijn' in de eigen organisatie. "Mensen moeten zich gaan realiseren dat data 'goud' is en dat het dus de moeite waard is dit zorgvuldig te verzamelen en te delen. Met ons team van data-analisten maken we bijvoorbeeld dashboards voor de organisatie. Hiervoor is het nodig dat de data klopt en up-to-date is. Een voordeel van het openstellen van de data is dat er een herijking ontstaat hoe en waarom de data wordt opgeslagen. De datakwaliteit gaat hiermee vooruit."

Input voor de open data-initiatieven kwam onder meer uit het leernetwerk open data waaraan verschillende gemeenten meededen. "Daarnaast hebben we gekeken naar andere gemeenten, wat bieden zij aan? Ook in het buitenland, bij-

voorbeeld Gent maar ook New York en Baltimore. Op die manier kwamen we op ideeën", vertelt Westra. "Daarnaast zijn de Open State Foundation en het Leer- en Expertisepunt Open Overheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken erg nuttig geweest. En onlangs hebben we een brainstorm gehouden met onze organisatie. We hebben de vraag voorgelegd: welke data hebben wij, die bruikbaar is voor de burger, ondernemer of toerist? Daar kwamen leuke dingen uit."

Het plan van Hollands Kroon is om zo ver mogelijk te gaan met het openstellen van data. Stap één is een uitgebreide

We gaan bijvoorbeeld in het openbaren van onze financiële cijfers verder dan welke andere gemeente ook

inventarisatie van wat er is en welke informatie afvalt om privacyredenen. Stap twee is de ruwe data zoveel mogelijk rechtstreeks uit de systemen halen. Naast het beschikbaar maken van open data, gebruikt Hollands Kroon ook open data. "Als er een vraagstuk is vanuit de data-analysekant, onderzoeken we wel wat er aan open data beschikbaar is. In de praktijk is dat vooral CBS-data."

Edith van Gameren

*Gegevens immigranten
beschikbaar als open data*

Vreemdelingenketen gooit deur van het slot

Een groot aantal organisaties houdt zich bezig met migratie. Gegevens van deze partners in de vreemdelingenketen worden verzameld en uitgewisseld via een centrale database. Sinds kort wordt een deel van die gegevens beschikbaar gesteld via het open dataplatform van de overheid.

Januari 2013 pleegde de Russische ingenieur en activist Aleksandr Dolmatov zelfmoord in een detentiecentrum in Rotterdam. Hij had in Nederland politiek asiel aangevraagd, maar werd - achteraf ten onrechte - in vreemdelingenbewaring gesteld. Een eerdere zelfmoordpoging had bovendien niet tot extra maatregelen geleid. Uit onderzoek van de Inspectie Veiligheid en Justitie bleek dat diverse functionarissen onzorgvuldig hadden gehandeld. Maar het hoofd van de Inspectie, Gertjan Bos, concludeerde dat de overdracht van informatie tussen de verschillende betrokken partijen wel heel kwetsbaar was georganiseerd. De Dolmatov-zaak was destijds reden voor organisaties in de vreemdelingenketen om hun onderlinge samenwerking te intensiveren. "De recente hoge instroom, eind 2015 en begin 2016, heeft wederom tot een verdere verdieping van samenwerking binnen de overheid geleid, nu ook met gemeenten", vertelt Wouter Dronkers, lid van het directieteam Regie Vreemdelingenketen van het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ). "Dat heeft bijvoorbeeld geleid tot het Platform Opnieuw Thuis."

Dat zoveel verschillende ministeries en organisaties inmiddels ook op maandelijkse basis kwantitatieve gegevens uitwisselen, is volgens Dronkers vrij uniek in overheidsland. "In de vreemdelingenketen wordt goed samengewerkt", concludeert hij tevreden.

DATAWAREHOUSE

Dronkers is bij VenJ onder meer verantwoordelijk voor het samenbrengen

De vier datasets

Immigratie: Vertrek

Betreft instroom- en vertrekgegevens van immigranten van (onder andere) de Dienst Terugkeer en Vertrek.

Immigratie: Toelating asiel

Betreft gegevens over aantallen asielaanvragen en nationaliteit van de IND.

Immigratie: Toelating werk studie en gezin

Betreft gegevens over vreemdelingen die kort of lang naar Nederland komen of in Nederland willen blijven voor werk, studie of gezin.

Immigratie: Opvang

Betreft de instroom-, bezetting- en uitstroomgegevens van het COA.

De datasets worden aangeboden in CSV-, PDF- en HTML-formaat

van gegevens van alle organisaties die met vreemdelingen te maken hebben. Dat zijn er nogal wat: Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), Dienst Terugkeer en Vertrek, Korps Nationale Politie, Zeehavenpolitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, Raad voor de rechtspraak, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Raad van State, Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) en VluchtelingenWerk Nederland. Al deze organisaties leveren inmiddels in meer of mindere mate gegevens aan, waarmee een centrale database wordt gevoed. Dronkers: "We hebben gekozen voor een datawarehouse-oplossing. Iedereen stuurt daar maandelijks zijn gegevens naar toe. Bij het gebruik van de gegevens moet je rekening houden met subtiele definitieverschillen, veroorzaakt door de verschillen tussen organisaties. Zo is de categorie 'alleenstaande minderjarige vreemdeling' bij de IND net iets anders gedefinieerd dan bij het COA."

PRIVACY

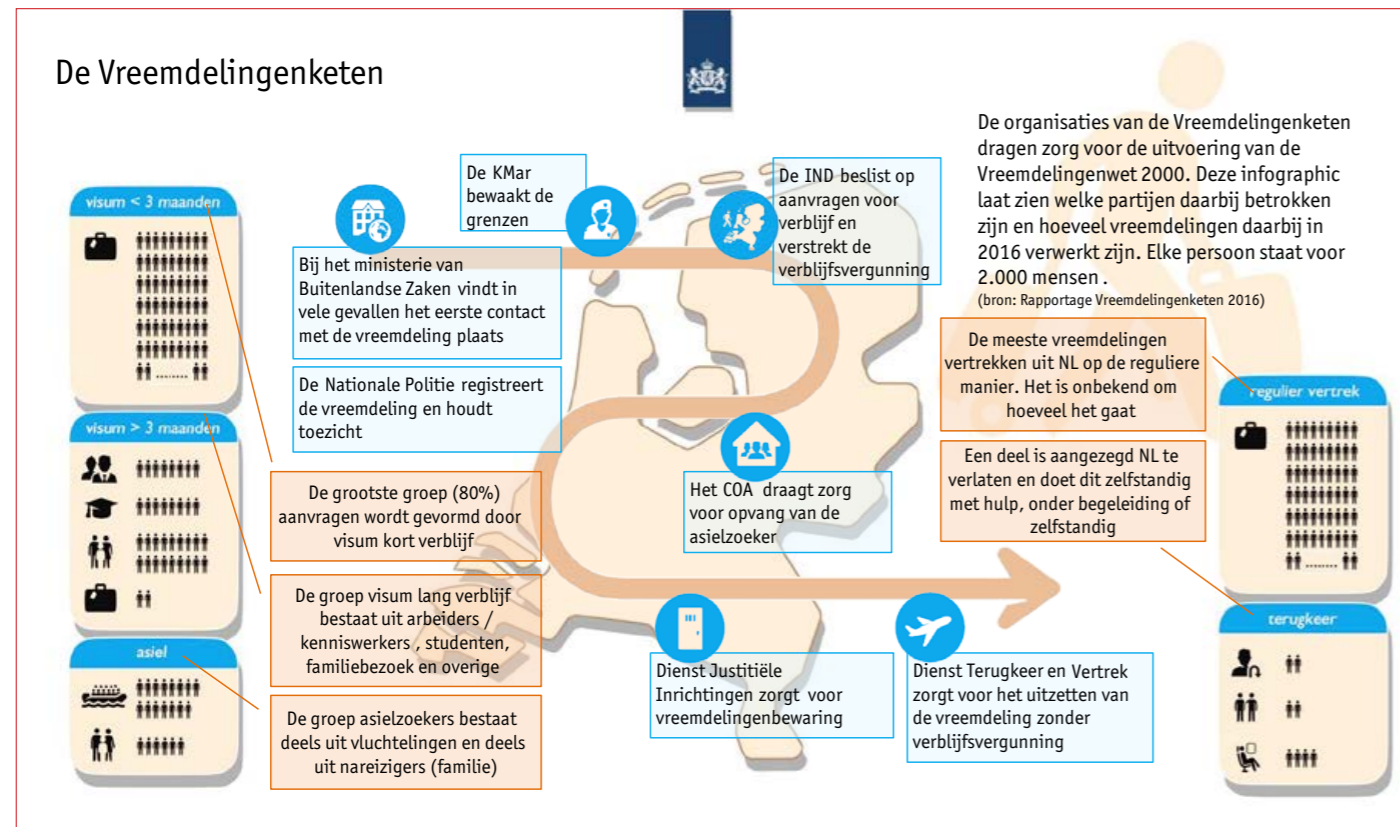
Privacyzorgen spelen in de wereld van asiel nog meer dan normaal. "Allerlei dictaturen zouden graag weten waar hun gevluchte landgenoten onderdak hebben gezocht. Om anonimiteit te verzekeren ronden we alle 'slagen' kleiner dan tien af, zodat je voorkomt dat via allerlei kruisreferenties individuen toch nog te traceren zijn. We slaan bovendien in het datawarehouse geen gegevens op omtrent naam, adres en woonplaats. Ook niet zeer gevoelige gegevens, zoals medische informatie. We testen het eindresultaat zorgvuldig, waarbij we ook erg goed kijken naar privacyaspecten."

Het datawarehouse is beschikbaar voor interne partijen om analyses op uit te voeren. Verder is het ook de centrale bron voor de open datasets die het ministerie van VenJ over de vreemdelingenketen publiceert. Sinds eind juni 2017 zijn de eerste vier sets beschikbaar als open data. Het gaat om gegevens over Vertrek, Toelating asiel, Toelating voor werk, studie en gezin, en Opvang. Dronkers: "Dat zijn data die we al een aantal jaren publiceren in onze halfjaarlijkse Monitor Vreemdelingenketen. Maar nu actualiseren we de gegevens maandelijks én een detailniveau dieper."

Juist bij een gevoelig onderwerp is het belangrijk dat het debat in ieder geval wordt gebaseerd op de feiten

Dronkers is een groot voorstander van open data. "Juist bij dit onderwerp, waar de gemoederen snel oplopen. Het maatschappelijk debat kan dan in ieder geval worden gebaseerd op feiten. Daar mankeert het nog wel eens aan. Sinds anderhalf jaar publiceren we daarom al op wekelijkse basis de instroomcijfers

De Vreemdelingenketen

asiel. Bovendien publiceren we de belangrijkste kengetallen in die halfjaarlijkse monitor. Daarnaast brengt de IND nog op regelmatige basis de Engelstalige 'Asylum Trends' uit. We waren dus al heel actief en open."

VOOR WIE?

Als het gaat om open data, is er nu een begin gemaakt met de eerste vier datasets uit de vreemdelingenketen. Er gaan zeker nog meer volgen, zo schetst Dronkers. Maar is daar ook belangstelling voor bij externe partijen? "Een van de motieven achter de Nationale Open Data Agenda (november 2015) was om commerciële toepassingen mogelijk te maken. Maar laten we eerlijk zijn. Ik zie zo gauw geen bedrijfsmodel voor een app op basis van vreemdelingendata. Maar belangstelling voor onze data is er zeker. Er gaat geen week voorbij zonder dat journalisten gegevens bij ons opvragen. Dat is dan ook een belangrijke doelgroep. We verwachten ook dat non-gouvernementele organisaties (NGO's), zoals bijvoorbeeld Defence for Children, er gebruik van gaan maken. Verder hoop ik dat gemeenten de gegevens zullen benutten."

Dronkers schat in dat de publicatie van de eerste datasets de vraag naar meer zal stimuleren. "We zijn nu niet alleen intern, maar ook met NGO's in gesprek over waar hun behoeften liggen. Dat kunnen best partijen zijn die het vaak hartgrondig met ons oneens zijn. Maar het is wel prettig als zij dat doen op basis van de feiten."

RELEVANTE LINKS

Kamerbrief Nationale Open Data Agenda: <http://tinyurl.com/y9dasaru>
Beschikbare datasets vreemdelingenketen: <http://tinyurl.com/ycamgmkp>

Nieuw 'tehuis' Platform Opnieuw Thuis

Per 16 juli 2017 heeft het Platform Opnieuw Thuis zijn werkzaamheden beëindigd. Op de website www.opnieuwthuis.nl worden alleen nog de realisatiecijfers van de Nederlandse gemeenten op het gebied van de huisvesting van vergunninghouders vertoond. Alle overige content, zoals factsheets, handreikingen, goede voorbeelden en cetera zijn verhuisd naar de website www.gemeentenvandetoekomst.nl

Informatie om de beste beslissing te nemen

Een aantal brandweerkorpsen maakt gebruik van open data. In het kader van preventie en om bij incidenten zo goed mogelijk te handelen. Veelbelovend, als we tenminste ook de brandweerlieden goed trainen in het gebruik ervan, zegt Bart van Leeuwen.

Bart van Leeuwen combineert een baan als brandweerman bij het korps Amsterdam-Amstelland met zijn eigen bedrijf Netage, dat werkt aan 'smart data for smarter fire fighters'. Het helpt brandweerkorpsen wereldwijd om open data te gebruiken. "Als bedrijf deed ik mee in onderzoeksprojecten naar onder meer Semantic Web en Linked Data", legt hij uit. "Ik vroeg me al snel af wat dat voor de brandweer zou kunnen betekenen. In eerste instantie was er weinig animo voor, maar inmiddels is er wel een beweging in gang gezet."

De brandweer gebruikt om te beginnen veel geodata. "De geografische dienst van de gemeente Amsterdam maakt kaarten. Dat moet open data zijn, zou je zeggen, want het wordt door de burgers betaald. Maar gek genoeg betaalden we bij de brandweer voor licenties voor deze gegevens. Nu gebruiken alle hulpdiensten kaarten uit open data. We werken bijvoorbeeld met OpenStreetMap, een communityproject. Iedereen is verast over de rijke informatie die deze kaarten bieden. Met name gegevens als 'pandcontouren' en 'pandhoogtes' zijn voor ons interessant."

Ook het gebruik van een pand kan voor de brandweer interessant zijn. "Daarvoor moeten we een aantal datasets combineren", zegt Van Leeuwen. "Neem een tankstation: In administratie één staat bijvoorbeeld dat een object een 'industriefunctie heeft'. In administratie twee kun je achterhalen dat er een vergunning is voor opslag van een grote hoeveelheid brandstof. In administratie drie vind je dat Shell de eigenaar is. Conclusie: het is waarschijnlijk een tankstation. Dat is belangrijk voor je risicobeeld."

In de preparatie is open data nog waardevoller, legt hij uit, want daar is die tijdsdruk niet. "We kunnen vooraf beter de situatie kennen, zodat we bij een incident beter kunnen handelen. Neem de vergunningsvrije parkeergarages: dankzij open data weten we nu waar die zich bevinden. Door datasets te stapelen, kun je betere risico-inschattingen maken. Zo weten we dat alleenstaande moeders een hogere kans op brand hebben. Met dat in gedachten kun je bijvoorbeeld eens een informatieavond

op een school of kinderdagverblijf organiseren. Gerichtte voorlichting werkt veel beter dan algemene voorlichting."

Een ander punt is privacy. "Dat is terecht een issue. Veel data kun je niet verbinden. Een van mijn 'brandende vragen' is: is mijn veiligheid als hulpverlener ondergeschikt aan andermans privacy? Neem verwarde personen: we hebben meegemaakt dat iemand zijn eigen huis in brand stak om boze geesten te verdrijven. Hij zag de brandweerlieden voor handlangers van de duivel aan en ging ze te lijf. Ik hoef echt niet te weten welke stoornis iemand precies heeft, maar een extra alarmbelletje zou fijn zijn."

Om open data goed in te zetten, is training nodig, benadrukt Van Leeuwen. "Mijn grootste zorg is dat we de brandweermannen niet meenemen in 'future firefighting'. Als we een nieuwe kettingzaag krijgen, gaan we op cursus. Als je gaat werken met open

Een van mijn brandende vragen is: is mijn veiligheid als hulpverlener ondergeschikt aan andermans privacy?

data is het niet genoeg om een iPad in de cabine te slingeren en ervanuit te gaan dat het zichzelf wijst."

"Informatieproducten hebben een ander doel dan ons normale gereedschap, namelijk het verloop van het incident beïnvloeden door wat je weet. Brandweerlieden hebben training nodig om met die kennis te gaan werken zonder een information overload te ervaren. Je moet de best mogelijke beslissing nemen onder druk, met de informatie die je dan hebt. Wat je zelf ter plekke waarneemt, moet prevaleren: er hangen mensen aan de dakgoot, hoeveel tijd heb je dan om allerlei bronnen te raadplegen? Een vraag die ik wel regelmatig stel is: hoe vaak gaan we aangesproken worden op iets dat we 'hadden kunnen weten'?"

Edith van Gameren

‘Wat pel je allemaal af?’

Op zoek
naar goede
privacytools

Om te bepalen of er bij het openen van data ‘onthullingsrisico’s’ spelen, doet een aantal partijen binnen het VenJ-domein onderzoek naar softwaretools die uitsluitel kunnen geven. Bij complexe datasets blijft de inhoudsdeskundige meekijken.

Door **Frits de Jong**
Beeld **Blinkerd**

Mortaza Shoaie Bargh, werkzaam op de afdeling Statistische Informatievoorziening en Beleidsanalyse van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) is projectleider van het Privacy-Utility (PU) Tools-project. “Het project brengt in kaart welke technische instrumenten gebruikt kunnen worden bij het openen van data uit het VenJ-domein. Wij zijn gestart begin april 2017 en vooralsnog heeft het project een looptijd van een jaar.”

Ronald Meijer, die binnen het WODC de coördinatie van dataleveringen heeft en ook betrokken is bij het vormgeven van het open databeleid binnen het VenJ-domein, zegt daarover: “Binnen ons domein hebben we een groot aantal gevoelige databestanden, bijvoorbeeld waar het gaat om privacy. Om te bepalen hoe wij daar mee om moeten gaan, is een soort van routekaart ontwikkeld. Het PU Tools-project is daar een onderdeel van.”

EXTERNE FACTOREN

Bij het PU Tools-project zijn ook Directie Informatisering en Inkoop (DII) en de Nationale Politie aangehaakt. “Ook wij hebben de ambitie om steeds meer en rijkere datasets te ontsluiten en daarbij lopen we tegen dezelfde vragen aan”, aldus Walter Schirm, projectleider Open Data bij de Nationale Politie. Schirm erkent dat het openen van datasets niet altijd even gemakkelijk is. “Publicatie van iedere nieuwe dataset vereist een zorgvuldige toetsing aan het wettelijke afwegingskader voor openbaarmaking. Dat kader is best helder, maar de praktijk is soms weerbarstig. Het is betrekkelijk eenvoudig om een dataset zo uit te hollen dat de privacy niet in het gedrang komt, maar dat vermindert ook de hergebruikswaarde, de data utility van zo’n dataset. Dus ja, wat pel je minimaal af en hoe houd je het nog voldoende rijk voor hergebruik?”

Wat Schirm betreft is ook het verschil tussen intrinsieke en extrinsieke onthullingsrisico’s nog van groot belang. “Een dataset kan zelf al de nodige ingrediënten bevatten waarmee je iets aan een persoon kunt relateren; de intrinsieke risico’s. Ook informatie van buitenaf kan leiden tot onthullingen, bijvoorbeeld wanneer andere open datasets complementair zijn aan de jouwe; de extrinsieke risico’s. Ook die aspecten nemen we mee in ons onderzoek.”

BESCHIKBARE TOOLS

Het extrinsieke onthullingsrisico is een lastig vraagstuk bij het openen van data en de exponentiële groei van data

maakt dit ‘probleem’ des te meer complex. Dat ervaart ook Mortaza Shoaie Bargh. “Vroeger was het eenvoudiger. Er was minder data en achtergrondinformatie. Menselijke intelligentie leek voldoende om beide in kaart te brengen teneinde herleidbaarheid naar personen te voorkomen. Dat is veranderd, vandaar dat we nu verder gaan in de richting van technische oplossingen en dat we onderzoeken of er technieken en tools zijn om de analyse van de privacy issues van de data makkelijker te maken. Daarbij kijken wij bijvoorbeeld naar tools, gebaseerd op open source software. Ook kijken we naar tools die gebruikt worden door het Centraal Bureau voor de Statistiek en een aantal tools die universiteiten beschikbaar hebben gesteld. We kunnen niet alles testen en dus kiezen we een vijftal van die tools uit die we nader gaan onderzoeken.” Ook methoden die nog niet in de te onderzoeken tools zijn geïmplementeerd, maar bijvoorbeeld wel in wetenschappelijke artikelen worden geïnventariseerd en beschreven, worden onderzocht.

ZWARE VERANTWOORDELIJKHEID

VenJ stelt, conform de Nationale Open Data Agenda (NODA), zoveel mogelijk datasets digitaal beschikbaar. Niet nee, tenzij maar ja, tenzij. Ronald Meijer geeft aan dat het openen van data een zware verantwoordelijkheid met zich meebrengt. “Binnen ons domein heb je het bijvoorbeeld over strafrechtelijke gegevens. Als die gegevens te herleiden zijn naar individuele personen, dan kan dat veel schade opleveren. Wat dat betreft is het niet te vergelijken met bijvoorbeeld rapportcijfers van school en dus moet je voorzichtig zijn met het openen van datasets.”

Walter Schirm onderstreept het ondersteunende karakter van dit soort tools. “Je kunt het openen van datasets in het VenJ-domein niet volledig automatiseren. De blik van inhoudsdeskundigen blijft gewenst, zeker als we meer gedetailleerde data willen publiceren. Alles in één keer openstellen zal dus niet gaan. We verwachten dat dit onderzoek uiteindelijk kan helpen bij het aanbrengen van een soort ranking welke datasets eerst kunnen worden geopend en welke (nog) niet. Een andere mogelijke uitkomst is dat het de discussie voedt over principiële punten, bijvoorbeeld waar jouw verantwoordelijkheid stopt als het gaat om het extrinsieke onthullingsrisico. Gaandeweg worden vragen scherp en ontstaan er weer nieuwe vragen.”

'Het helpt overheden om beter te besturen'

Stefaan Verhulst, medeoprichter en hoofd onderzoek en ontwikkeling van GovLab, gelooft dat missers belangrijke lessen vormen. Enkele jaren geleden bleken de data die de stad van New York gebruikte om hun mobiliteit te verbeteren, te herleiden tot de identiteit en woon- en bezoekadressen van een aantal beroemdheden. Dat was mogelijk omdat hackers de data over ritten, prijzen en fooien van de Taxi- & Limousine Commission in New York combineerden met andere datasets.

“Nederlandse overheden zouden beter moeten bepalen welke maatschappelijke vraagstukken ze willen aanpakken met data.” Dat zegt Stefaan Verhulst, medeoprichter en hoofd onderzoek en ontwikkeling van GovLab. Het instituut, verbonden aan New York University (NYU), timmert wereldwijd aan de weg met open data. Met als ambitie: overheden en non-gouvernementele organisaties (NGO's) beter helpen besturen.

Door **Nicole van der Steen**
Beeld **Dreamstime**

Volgens de van oorsprong Vlaamse Verhulst hebben Nederlandse overheden op het vlak van het begrijpen van de vraagkant nog een stap te zetten. “Overheden in Nederland hebben beter inzicht nodig in welke delen van de samenleving kunnen profiteren van open data”, meent hij. Hij ziet in de Nederlandse situatie echter ook veel positieve tendensen. “Nederland heeft de juiste visie en is goed bezig met beleid voor het openen van datasets”, zegt Verhulst, die naast zijn functie bij GovLab onder andere adjunct-professor is op de afdeling Cultuur en Communicatie aan de New York University. Volgens Verhulst is het Verenigd Koninkrijk het meest proactief op het gebied van open data. “Zij zetten transportdata onder meer breed in om het openbaar vervoer te verbeteren.”

MEER IMPACT MET OPEN DATA

Verhulst richtte GovLab op met Beth Simone Noveck, een collega waarmee hij al twintig jaar werkt. Uit frustratie, want in Verhulst' eerdere rol als hoofd onderzoek bij de Markle Foundation, een Amerikaanse stichting voor kennisdeling en innovatie, liep hij tegen grenzen aan. Verhulst: “Het lukte

maar niet om overheden en instituten 'evidence-based' te laten innoveren. Ik wilde op basis van feiten laten zien wat werkt en wat niet.” Wereldwijd analyseert Verhulst nu met GovLab hoe uiteenlopende maatschappelijke vraagstukken aan de hand van open data kunnen worden aangepakt: van mobiliteitsproblemen tot meer transparantie in de publieke sector (open government). Al het werk van GovLab is gericht op het leveren van meer 'data over open data', zodat overheden en andere partijen beter weten hoe zij hun open data met meer impact kunnen inzetten.

GovLab maakt als onderzoeksinstituten deel uit van de NYU, maar wordt ook door allerlei andere fondsen gefinancierd. Hoge bedragen komen met name van privéstichtingen die open government of burgerparticipatie bevorderen, maar ook bedrijven als Google en Amazon dragen bij. In het kader van transparantie, staan de exacte bedragen en van wie die bedragen afkomstig zijn, op de site van GovLab. Dat maakt volgens Verhulst dat GovLab onafhankelijk is.

In het nog vrij prille vakgebied van open data gelooft Verhulst dat missers belangrijke lessen vormen. Enkele jaren geleden bleken de data die de stad van New York gebruikte om hun mobiliteit te verbeteren, te herleiden tot de identiteit en woon- en bezoekadressen van een aantal beroemdheden. Dat was mogelijk omdat hackers de data over ritten, prijzen en fooien van de Taxi- & Limousine Commission in New York combineerden met andere datasets. Verhulst: “De risico’s van dataprojecten liggen vaak op het gebied van privacy. Het is een randvoorwaarde om de burger goed te beschermen en te zorgen dat data nooit te herleiden zijn tot personen. Dus ook niet in tweede instantie door een combinatie met andere data. Op dat laatste zijn we sinds deze en andere ervaringen veel scherper.”

GEDREVEN VANUIT PROBLEEM

De belangrijkste succesfactor is volgens Verhulst een goede probleemdefinitie. “Dat is de eerste stap van bijna elk project. Een goede aanpak is gedreven vanuit een probleem. Het kan bijvoorbeeld zijn dat je te weinig inzicht hebt in een bepaald maatschappelijk vraagstuk, waardoor het moeilijk is om hierop te sturen.” Pas daarna kijkt GovLab welke data kunnen helpen en bepaalt vervolgens de impact van betere informatie met impact assessments. Naast de probleemdefinitie is, volgens Verhulst, een andere belangrijke randvoorwaarde een goede publieke infrastructuur voor data. “Bovendien moeten opdrachtgevende overheden een proactief beleid hebben om data vrij te maken.”

Zo constateerde de Zweedse overheid, samen met NGO’s, dat een goed inzicht ontbrak in de resultaten van ontwikkelingswerk. Verhulst: “Met proactief beleid en door data vrij te maken, hebben zij nu meer inzicht in het ontwikkelingswerk dat wordt gesteund. Daardoor kunnen de verschillende partijen meer onderbouwde, verantwoorde keuzes maken op welk ontwikkelingswerk zich te richten. Bovendien heeft de Zweedse samenleving nu meer inzicht in waar hun belastinggeld toe leidt. Een belangrijk effect van het Zweedse project is bovendien dat de ontsloten kennis de verschillende overheidsafdelingen en NGO’s helpt om de hulp beter te coördineren.”

Samenwerking tussen verschillende partijen is belangrijk voor het slagen van een project, meent Verhulst. Partnerships ziet hij dan ook als een andere belangrijke succesfactor voor open dataprojecten. Die partnerships vindt hij vooral in de combinatie van nationale en lokale overheden, NGO’s en data scientists. “Partnerships maken niet alleen de kans van slagen van open datatracen groter, ze vergroten vaak ook de impact ervan.” Een ambitieus project waarmee GovLab recent is gestart, is het achterhalen van de grondoorzaken van migratie. “We doen dit samen met Unicef. In dit traject zijn data scien-

tists die de sentimenten op social media analyseren, onmisbaar. Want er is vaak een persoonlijke context en aanleiding voor mensen om te migreren.”

Doel van GovLab is om tot een model te komen dat helpt om een goede analyse te maken van de belangrijkste redenen voor migratie. Verhulst: “Met het model kunnen overheden en NGO’s de redenen beter begrijpen en hierop inspelen. Ook is de ambitie om hiermee de migratie beter te voorspellen, zodat overheden en NGO’s zich hierop kunnen voorbereiden.” Voor het migratieproject werkt GovLab ook met satellietdata. “Daarmee is beter in kaart te brengen hoe vluchtelingenstromen lopen.” Satellietdata worden vaker ingezet, vooral in de landbouwsector. Verhulst: “In de landbouwsector kun je aan de hand van satellietdata bijvoorbeeld zien wanneer er regen wordt verwacht en wat een goed tijdstip is om je gewas te planten om tot de beste landbouwopbrengst te komen.”

DATA NOOIT GRATIS

Om maatschappelijke problemen op te lossen, moeten we niet alleen data van de overheid gebruiken. Ook zijn er vaak gegevens nodig van bedrijven. Verhulst: “Data van bedrijven zijn nooit volledig open. Vaak vragen we hen om een eigen analyse te doen aan de hand van een gerichte vraag. Voor bedrijven als Facebook zijn hun data een belangrijke asset en dus kostbaar.” Maar hij haast zich te zeggen dat overheidsdata ook niet gratis zijn. “De burger betaalt er met zijn belastinggeld voor. Belangrijk is dat data te bewerken zijn en je ervan uit kunt gaan dat ze te vertrouwen zijn.”

“Een van de uitdagingen is of de verschillende partijen die met open data aan de slag willen er ook echt klaar voor zijn”, zegt hij. “Is er voldoende capaciteit om data vrij te maken bijvoorbeeld. En is er een feedbackgroep die kan zorgen dat de vraag en het aanbod zo goed mogelijk op elkaar afgestemd worden? Wij maken business cases met kosten versus impact.” Daarin analyseert GovLab in welke mate toepassingen van open data duurzaam te maken zijn. Verhulst: “Er zijn al met al veel aspecten die meewegen en bepalen of een open-datatraject succesvol is. Maar als alle lichten op groen staan leidt het ertoe dat overheden en instituten beter onderbouwde beslissingen kunnen nemen.”

RELEVANTE LINKS

GovLab - <http://www.thegovlab.org>

GovLab Grants and Contracts since 2013 - <http://www.thegovlab.org/our-transparency.html>

Data Collaboratives - <http://datacollaboratives.org/>

Uitsprakenregister maakt rechtspraak transparant

De Raad voor de rechtspraak publiceert elke week honderden rechterlijke vonnissen in het uitsprakenregister. Deze openstelling van data past in de lijn om transparant te zijn over de organisatie en de mensen die er werken.

Per jaar worden er door de verschillende rechtscolleges in totaal circa 1,7 miljoen uitspraken gedaan. De uitspraken die relevant zijn, komen in het uitsprakenregister. Wekelijks komen er honderden bij en het register wordt ongeveer tien miljoen keer per jaar geraadpleegd. “We zetten de uitspraken online omdat burgers en professionals moeten kunnen zien wat de rechterlijke uitspraken zijn in belangrijke thema’s”, aldus Frits Bakker, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. “Vroeger verscheen er een wekelijks tijdschrift, de Nederlandse Jurisprudentie. De uitgever had daarvoor correspondenten bij de Hoge Raad en andere rechtscolleges. Een redactie bepaalde wat er in het tijdschrift kwam. Met de komst van internet werd dat een ouderwetse manier van zoeken en ook werd de behoefte groter om snel over uitspraken te kunnen beschikken, onder meer vanwege toenemende media-aandacht. Eind jaren negentig is daarom het uitsprakenregister opgezet en sinds die tijd verder ontwikkeld.”

Een praktische uitdaging daarbij was de anonimisering. “In het begin gebeurde dat handmatig. Inmiddels hebben we er een tool voor. Maar het blijft uitkijken, gegevens uit een uitspraak kunnen ervoor zorgen dat je toch kunt uitvinden om wie het gaat. We zoeken altijd naar een goede balans tussen privacy en openbaarheid. Een andere uitdaging, met name in de beginperiode, was dat rechters zelf moesten aangeven dat ze een uitspraak hadden gedaan die gepubliceerd moest worden, terwijl ze hun uitspraken zelf vaak niet zo bijzonder vonden. Maar inmiddels is het voor iedereen vanzelfsprekend geworden om relevante uitspraken te publiceren.”

Het maatschappelijk belang van het openstellen van de data ligt op verschillende vlakken, zegt Bakker. “Als een zaak in de belangstelling staat, is het goed dat de pers meteen na de uitspraak de volledige tekst van het vonnis heeft, ook als de journalist zelf niet aanwezig was. Ook voor de rechtsvorming is openheid belangrijk. Maximaal vier procent van de conflicten tussen mensen mondt uit in de rechtszaak. Dat komt omdat de

rechtspraak consequent is: je weet wat je recht is en wat je moet doen in een conflict. Die vaste jurisprudentielijn kun je uit deze open data halen. Je kunt ook op basis van de uitspraken zien hoe de strafmaat zich ontwikkelt in bepaalde zaken.”

De rechterlijke macht maakt meer data openbaar. “Allerlei registers, zoals het curatele- en bewindsregister, maar ook de nevenfuncties van rechters. Het past binnen de lijn van trans-

Het blijft uitkijken. Gegevens uit een uitspraak kunnen ervoor zorgen dat je toch kunt uitvinden om wie het gaat

parantie over de organisatie en de mensen die er werken”, aldus Bakker.

Wellicht volgt in de nabije toekomst meer open data. Op dit moment is er een grote digitaliseringoperatie gaande binnen de rechtspraak, onder de vlag van het programma Kwaliteit en Innovatie. “Dat is nu de eerste prioriteit”, zegt Bakker. “De volgende stap is om te kijken welke nieuwe mogelijkheden dat biedt.”

Edith van Gameren

'Onze effectiviteit kun je niet turven'

De Raad voor de Kinderbescherming maakt wel een deel van haar data openbaar, maar die gegevens zijn nog niet machine leesbaar en ook niet aanwezig op data.overheid.nl. Dat komt nog wel. Zorgvuldigheid en privacy kosten nu eenmaal tijd. En informatie openbaar maken is een middel om kinderen te helpen, geen doel op zich.

Elk jaar krijgt zo'n één procent van de kinderen in Nederland te maken met interventies of onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK). Dat zijn circa 35.000 kinderen, verdeeld over het hele land. "Dat laatste maakt ons uniek", zegt Eveline Schurink, Clustermanager beleid, juridische zaken en communicatie. "Toen de jeugdzorg in 2015 gedecentraliseerd werd, is Nederland opgeknipt in 42 jeugdzorgregio's. Wij zijn de enige organisatie met een landelijke blik en dus ook de enige die landelijke data heeft. Unieke data."

Samen met Ineke Roos, Clustermanager Informatievoorziening, schetst zij de wegen die de RvdK bewandelt op weg naar de stip op de horizon die open data heet. De houding en gedrag die dat doel steeds dichterbij brengen, is de inhoud als drijvende kracht beschouwen, een open minded nieuwsgierigheid hebben naar de kennis en ervaring van andere vakgebieden. Roos: "Open data vergt nu eenmaal een integrale aanpak van inhoud en techniek."

Bij de RvdK liggen die wegen bepaald niet muurvast en dat willen ze graag

zo houden ook. Het is veel belangrijker om te kunnen inspelen op vragen, of zelfs onuitgesproken behoeften uit het veld, dan om een ooit strak afgesproken plan uit te voeren. Het simpele feit dat de data er nu eenmaal zijn, is voor de RvdK niet leidend bij het publiceren. Het kabinetsadagium 'openbaar tenzij' betekent concreet: data delen is slechts mogelijk als dat in het belang van kinderen is. De RvdK zingt niet mee met de mantra dat data die met publieke middelen verzameld zijn, ook massaal publiek beschikbaar gemaakt moeten worden. Open data is een middel, geen doel. Bij elke beslissing op het gebied van open data bij de RvdK wordt telkens opnieuw en zorgvuldig gekeken of openbaar maken wel het doel dient waarmee die data verzameld zijn: het zo effectief mogelijk opkomen voor de belangen van de kinderen die in de knel zitten. In dit geval door het delen van cijfers met de ketenpartners om de effectiviteit van de hele beschermingsketen te vergroten. Schurink: "Zo zien wij in de praktijk dat het landelijk een probleem is om kinderen in gesloten jeugdzorg te plaatsen. Dan kijken we of we dit ook terugzien in de cijfers en die cijfers delen we."

Bescherming van kinderen betekent ook bescherming van hun privacy. Daarom zijn de open data van de RvdK altijd geanonimiseerd en geaggregeerd, dit om herleidbaarheid naar individuen te voorkomen. Dat betekent praktisch gezien dat er nog geen machine leesbaar bestand met RvdK-cijfers op internet staat. Er is geen digitale bak met cijfers die je kunt downloaden, waaruit je gegevens kunt selecteren, analyseren en combineren met gegevens uit andere bestanden, zoals bijvoorbeeld van het CBS. De RvdK-cijfers zijn niet vindbaar via een verwijzing vanaf data.overheid.nl. Ze staan wel, voorzien van uitgebreide heldere toelichting en in een aangename lay-out, op eigen websites (zie kader).

WAT OPENBAAR IS MOET JE PUSHEN

Wie er mee aan de slag wil, kan de cijfers vanaf de webpagina of uit de PDF kopiëren naar bijvoorbeeld een spreadsheet of een database. "Wij vliegen het openbaar maken van onze cijfers vanuit de inhoud aan, niet vanuit de techniek", verklaart Roos de huidige stand van zaken. "We publiceren simpelweg geen data zonder context. Dus het ontwikkelen daarvan had voorrang. Machineleesbaarheid wordt onze volgende stap." Herstel: één van de volgende stappen. Een andere ontwikke-

Door **Liesbeth Jongkind**
Beeld **Stockfresh**

ling is het proactief delen van de kinderschermingscijfers met stakeholders, zodat die mensen en organisaties er iets aan hebben. "Kinderen beschermen doen we samen", zegt Schurink. De RvdK is daarom erg alert op vragen die leven in het veld - jeugdzorg, gemeenten, politie, Openbaar Ministerie - en zoekt in het systeem naar cijfers die kunnen helpen die vragen te beantwoorden.

Informeren, bereiken en 'beraken' is de basis van de communicatiestrategie van de RvdK. "Kennissen delen om kinderen effectief te beschermen is het begin", zegt Schurink. "We willen wat openbaar is ook proactief pushen en vindbaar maken. We gaan steeds vaker de verhalen vertellen die achter die data zitten, om daarmee de cijfers tot leven te brengen." (Zie kader voor de concrete activiteiten.)

LEERSTOEL

Dan moet er ook nog een leerstoel komen, zodat er met de data van de RvdK longitudinaal wetenschappelijk onderzoek kan plaatsvinden. Die leerstoelvraag was eerst 'onderzoek naar de effectiviteit van de RvdK'. Maar dat bleek te complex. Er spelen te veel factoren mee. Want wat is effectief? Schurink: "Onze effectiviteit kun je niet turven. Als in een regio het aantal kinderen bij de RvdK laag is, kan dat betekenen dat de RvdK daar effectief samenwerkt met andere organisaties. Het kan ook betekenen dat de jeugdhulp er sterk in preventie is of misschien wel dat er kinderen met problemen gemist worden." Nu

probeert de RvdK samen met partners een leerstoel Intergenerationele overdracht te realiseren.

En dan is er een digitale proeftuin, het Living Lab. Een beveiligde experimentele omgeving voor de analyse van data binnen het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). De RvdK heeft, samen met experts van het NFI en de politie, een computer algoritme ontwikkeld om te kunnen onderzoeken wat voor informatie er over patronen van en risico-elementen voor het voorkomen van seksueel misbruik in de RvdK-data verstopt zitten. Schurink: "Dan kun je het eerder herkennen. Maar de vraag is wel: als we zo'n werkend systeem ontwikkeld hebben, wat doen we daar dan vervolgens mee? Kun je professionals daarmee toerusten? Zouden die het willen gebruiken als beslissingsondersteunend systeem?" Roos twijfelt daar geen moment aan. "Zo'n systeem gaat zeker in de toekomst gebruikt worden. Heel grote hoeveelheden gegevens kun je als mens niet doorgronden. Computers kunnen dat wel."

Schurink: "Maar je moet vooraf heel goed nadenken wat het effect is. Je wilt bijvoorbeeld niet dat mensen bij het vastleggen van gegevens over een kind bepaalde termen gaan gebruiken of juist vermijden omdat ze weten dat ze het analysesysteem daarmee bijsturen. Een analysesysteem kan nooit de professionele menselijke blik vervangen." De integrale aanpak van de RvdK is misschien niet de snelste, maar wel een erg zorgvuldige.

Informeren, bereiken, beraken

Het open databeleid van de Raad voor de Kinderbescherming bestaat uit drie communicatiestappen.

Informeren: online zetten van geanonimiseerde geaggregeerde openbare data op

- magazines.kinderbescherming.nl digitaal jaarverslag, met onder meer de landelijke jaarcijfers

- www.cijfersrvdk.nl interactieve website, met de jaarcijfers per jeugdzorgregio en per gemeente

- www.kinderbescherming.nl Rapport Instroomontwikkeling 2016. Bestaande uit zeven gebundelde factsheets, met de landelijke kinderschermingscijfers en hun context. De cijfers zijn uitgesplitst naar zes verschillende activiteiten van de RvdK.

Bereiken: pushen van de data bij stakeholders door

- **Digitaal publiceren** van de jaarlijkse instroomdata (jaarbericht)

- **Op papier** de gemeentelijke instroomdata naar gemeenten sturen (gemeentebrief)

- **Persoonlijk langsgaan** bij stakeholders om de data te presenteren en erover te praten.

- **Onderwerpen op de publieke agenda** krijgen door het publiceren van cijfers, bijvoorbeeld over schoolverzuim.

- **Organiseren van meeting of minds:** kennissessies met partners op onderwerpen als schoolverzuim of het puberbrein.

Beraken: Een neologisme voor het publiceren via www.kinderbescherming.nl en **Twitter** van de verhalen achter de cijfers, bijvoorbeeld door interviews met jong volwassen ex-beschermingskinderen over hun goede en slechte ervaringen met jeugdhulp:

- Het verhaal van Sven <https://www.kinderbescherming.nl/themas/k/kinder mishandeling/niet-meer-naar-huis.-het-verhaal-van-sven>

- het verhaal van Yasmin <https://www.kinderbescherming.nl/themas/v/vluchtelingen-jonger-dan-18-jaar/het-verhaal-van-yasmin>

vrij! Maak data vrij!

Dat is de oproep van Estland als tijdelijk voorzitter van de Europese Unie. Vrij verkeer van data als vijfde pijler, naast de klassieke vier Europese vrijheden voor mensen, goederen, diensten en kapitaal.

Onlangs, op een conferentie in Tallinn, heeft Estland een aantal mooie toepassingen laten zien die mogelijk zijn als data vrij beschikbaar zijn. Twee voorbeelden. De Deense netwerkbeheerder van de elektriciteit heeft actuele productiegegevens online gezet. Daarmee heeft een private partij een app gemaakt waarop je kunt zien op welk moment je er zeker van bent dat jouw Tesla stroom van wind of zonnecellen laadt. Het zou tenslotte erg suf zijn als je met een Tesla op kolenstroom zou rijden. Een ander voorbeeld van onverwacht gebruik van vrijgegeven data: een Ests logistiek bedrijf voor online boekingen van lucht- en scheepsvracht heeft hun beeld van de actuele mondiale transportbewegingen gekoppeld aan de officiële statistieken van de Wereldhandelsorganisatie WTO. Het bleek dat zij op basis van de bewegingen van vracht in schepen en vliegtuigen, een actueel beeld van de mondiale economie konden presenteren. Dat beeld was net zo goed als de WTO-statistiek en ook nog eens maanden eerder beschikbaar.

Natuurlijk kan niet alles worden vrijgegeven en gekoppeld, want op enig moment komen persoonsgegevens in beeld. Gelukkig wordt de technologie ook steeds beter in het bijeenbrengen van beelden op niveau van wijken zonder dat daarvoor spe-

cifieke persoonsgegevens gebruikt worden. In zeker zin vormt dat de redding van de sociale wetenschappen. Maar tien procent van de mensen die gevraagd worden om een online enquête in te vullen, doet dat nog. Een dergelijke technologische ontwikkeling zie je bij een voorbeeld waarbij met real time belastinggegevens (actuele betalingen van loonbelasting, BTW en zo) een real time economisch model van de Britse economie is gemaakt. Ook hier met een goede match met de maanden later gepubliceerde officiële economische statistieken. Dat maakt ineens real time bijsturen van de economie mogelijk, voor zover een economie zich laat sturen.

Wat mij betreft allemaal stimulerende voorbeelden voor ons eigen open databeleid. De partijen die de data beschikbaar stelden, waren allen aangenaam verrast over wat anderen konden doen en maken met hun data. Dus laten wij onze openbare data ook zoveel mogelijk als open data (machine leesbaar) publiceren en niet eerst discussiëren of er wel behoefte aan is. Op basis van de creatieve opbrengsten die dit oplevert, zien we dan wel verder.

Kees Keuzenkamp
portefeuillehouder open data in de CIO-raad

WODC-directeur Frans Leeuw

‘Maak datasets zo breed mogelijk toegankelijk’

Nu de beschikbare hoeveelheid data met lichtsnelheid toeneemt, wordt voor wetenschappers een fantastische speeltuin ontsloten. Als directeur van het WODC noemt Frans Leeuw zich dan ook een gelukkig mens. “Goed ontsloten, snel beschikbare data zijn van groot belang voor beleidsonderzoek, bestuur én burgers.”

Door **Jet van Eeghen**
Beeld **Dreamstime**

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) doet eigen onderzoek, verzamelt statistische informatie over Veiligheid en Justitie en besteedt onderzoek uit aan universiteiten en onderzoeksinstituten. Hierdoor beschikt het WODC over veel waardevolle data die interessant zijn voor extern en intern hergebruik.

Op het dataportaal van de Nederlandse overheid staan verschillende open datasets die het WODC samenstelt. Zoals de Recidivemonitor, een doorlopend onderzoeksproject naar criminele carrières en de effecten van strafrechtelijke interventies. De open dataset Criminaliteit in Beeld geeft een verdere actualisering en verfijning van de jaarlijkse publicatie Criminaliteit en Rechtshandhaving.

STAPPENTELLER

Leeuw is een groot voorstander van het zo breed mogelijk toegankelijk maken van dergelijke datasets. “Mits die voldoen aan de wet- en regelgeving voor privacybescherming”, benadrukt hij. “Wanneer je mensen inzage geeft in wat er gebeurt, wat patronen zijn, dan komen ze beter in de driving seat van hun leven. Dat zie je al aan de data die steeds meer mensen over zichzelf verzamelen. Bijvoorbeeld via een stappenteller. Daarop zie je, in real-time, welke inspanning je op een dag levert en hoeveel calorieën je verbrandt. Die nieuwe wereld heet Quantified Self, waarbij het inmiddels al om veel meer gaat dan alleen het tellen van stappen.”

New York biedt inzage in inspecties bij restaurants en publiceert die bevindingen als open data. Lopen er ergens ratten door de keuken, of is het anderszins niet goed gesteld met de hygiëne, dan kunnen burgers dat terugvinden. “Daardoor kun je als burger een betere controle hebben over je eigen leven. Heb je geen zin in een mogelijke voedselvergiftiging, dan kun je zien waar je beter niet kunt eten.”

BELASTINGGELD

Beleidsontwerp informeert het bestuur, maar óók de burger. In de jaren

’90 was Leeuw directeur bij de Algemene Rekenkamer. Hij hecht dan ook veel belang aan de waarde die overheidsinvesteringen opleveren. “Overheden verzamelen data met gebruikmaking van belastinggeld. Maar wie belasting betaalt, moet ook betrokken zijn bij hoe dat geld besteed wordt. Je zou kunnen zeggen: geen gegevensverzameling zonder terugkoppeling aan de burger. Wij werken met het CBS aan de Veiligheidsmonitor, waarvoor tienduizenden mensen worden ondervraagd. Dat kost een flinke duit. Dus moeten we daar zoveel mogelijk waar(de) voor ons geld voor terugkrijgen en die waarde ook teruggeven aan de burgers. Lange tijd, voordat er sprake was van open data, is die waarde vooral teruggevloeid naar de overheid. Maar dat kun je breder maken en burgers ook toegang geven tot data, zodat zij zélf actief inzichten kunnen afleiden.”

MEEDENKEN

Burgers zelf laten werken met big data vraagt om open data waar dat kan, met respect voor de privacy. Wanneer data op een aantrekkelijke manier toegankelijk is gemaakt, zal dat burgers bovendien triggeren om mee te denken over probleemoplossingen, zo verwacht Leeuw. “Het Amsterdamse bureau OIS heeft bedrijfjes gevraagd de statistieken aantrekkelijk te maken. Dat ziet er echt mooi uit. Ook Rotterdam is zeer actief.” Leeuw bekijkt de mogelijkheden van de eigen open data. “De Recidivemonitor hebben we al lang. Daar kun je je eigen berekeningen mee maken en data koppelen. De politie maakt, onder meer samen met het CBS, koppelingen tussen geografische gegevens, verkeersdata en criminaliteit. Het WODC werkt met het KNMI aan een koppeling van weergegevens en criminaliteit. In de toekomst kunnen we over data over strafrechtelijk optreden, het verloop van processen, de tijd die het kost, ook meer open communiceren. Daarbij moet wel de privacy gewaar-

borgd blijven. We zijn dan ook bezig met privacy by design, dat zorgt dat je bepaalde gegevens kunt vrijgeven, terwijl je andere afschermt.”

ONGEKENDE MOGELIJKHEDEN

Leeuw verwacht veel van de mogelijkheden die big data brengen voor analyses en voorspellingen. Uit de Verenigde Staten komt het predictive policing, waarmee steeds beter kan worden voorspeld welke straten extra aandacht verdienen van de politie. “Big data uit

bijvoorbeeld sociale media en gedigitaliseerde rechterlijke uitspraken gaan zorgen voor een wetenschappelijke revolutie. Ze kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het bevorderen van de veiligheid. Geautomatiseerde analyse van grote, gecombineerde gegevensbestanden kan grote tijdswinst opleveren en geeft nauwkeurigere uitkomsten. Bijvoorbeeld bij de opsporing van daders en het in kaart brengen van criminele samenwerkingsverbanden.”

Wat betreft Frans Leeuw liggen er mooie kansen voor Veiligheid en Justitie. “Denk bijvoorbeeld aan de koppeling van bijvoorbeeld gegevens over woninginbraak aan geografische coördinaten, of de koppeling met andere typen misdrijven en overlastgegevens. Andere Europese landen zijn op dat gebied al een stukje verder. Daar kunnen we van leren. Er is ruimte voor verbetering.”

SOCIALE MEDIA

Over niet al te lange tijd verwacht Leeuw big data over hoe burgers naar politieoptreden of ongeregelde zaken kijken en wat zij daarover communiceren. Wanneer die gegevens worden opengesteld, kunnen mensen zelf zien hoe het in hun regio is gesteld met (de beleving van) aanrijtijden en of de politieheden netjes behandelt. “We hebben een experiment lopen om te kijken wat mensen via sociale media communiceren over veiligheid en agressie. Op termijn kan dat een bijdrage leveren aan het in kaart brengen van waar criminaliteit zit. Je hoeft dat dan veel minder te vragen via (dure) enquêtes, want de data zit veelal in de apparaten waarmee mensen communiceren. Je hoeft de data er alleen nog maar slim aan te onttrekken, te analyseren en beschikbaar te stellen. Dat is van groot belang en daar gaat WODC zeker zijn bijdrage aan leveren.”

CBS is dé datahub van Nederland. Het statistiekbureau heeft ontelbare data in huis. De laatste twintig jaar heeft er binnen dit instituut een stille revolutie plaatsgevonden, waarmee het licht stoffige imago ruimschoots is afgeschud.

Betrouwbare en samenhangende statistische informatie publiceren waar de samenleving wat aan heeft. Dat is de kerntaak van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Al bij de oprichting in 1899, op initiatief van het toenmalige kabinet, werd bepaald dat cijfers moesten zorgen voor de solide basis voor beleid. Anno 2017 zijn de datadiensten van CBS onvergelykbaar met die van destijds. Het statistiekbureau behoort wereldwijd tot de innovatiefste in z'n soort, maar is 'van nature' lang bescheiden gebleven. Inmiddels is de schroom afgeworpen. De laatste jaren heeft het bureau actief de samenwerking opgezocht met organisaties in alle hoeken van de samenleving. Met universiteiten, technologiepartners, bedrijfsleven en overheid. Zo ook met verschillende departementen, waaronder het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ). Om die samenwerking te intensiveren, is demissionair minister Blok op bezoek geweest bij CBS. Samen met andere genodigden kreeg de bewindsman een CBS-college over de kracht van data voor beleid.

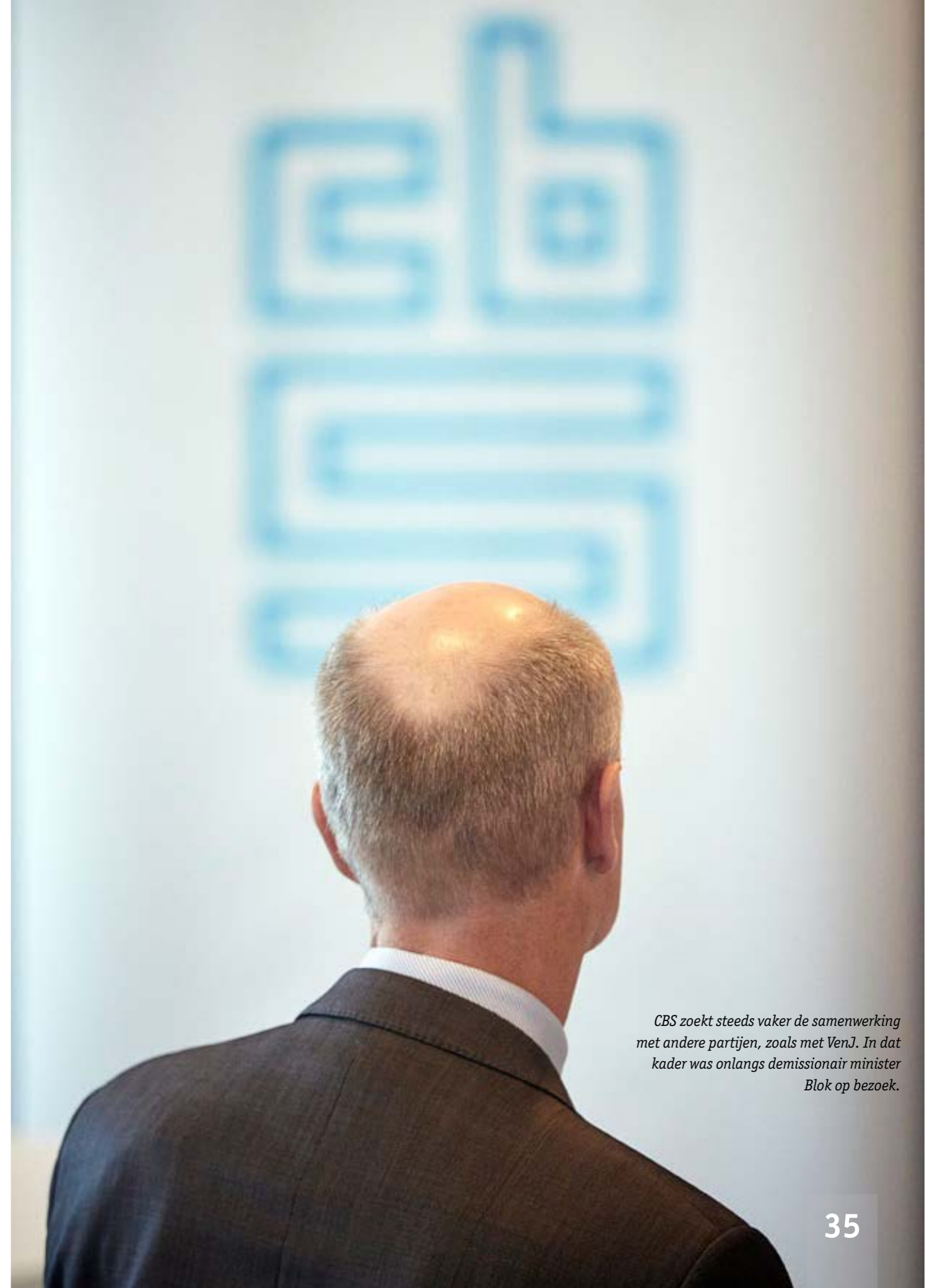
EVOLUTIE

"Vroeger, en dan heb ik het niet over heel lang geleden, verkregen wij onze informatie door papieren enquêtes uit te sturen en bezoeken af te leggen." Aan het woord is Bert Kroese, plaatsvervangend directeur-generaal. In de twintig jaar dat hij bij CBS werkt, heeft hij de klassieke steekproef ruimte zien maken voor data. "Jarenlang vormden surveys de basis voor onze

CBS en de kracht van data

statistieken. Toen kwam de digitale revolutie en vormden registers de basis, bijvoorbeeld bevolkingsadministraties en BTW-gegevens. Dat heeft ertoe geleid dat we meer statistieken konden publiceren en óók veel goedkoper en met minder administratieve lastendruk voor het bedrijfsleven. De door CBS veroorzaakte lastendruk is de laatste vijftientig jaar gedaald met meer dan driekwart. Nu zitten we middenin de volgende ontwikkeling: de data-revolutie. Hoewel ik liever spreek van een evolutie. Er is niet één specifiek moment van omwenteling aan te geven. De ontwikkelingen gaan snel, maar stap voor stap. Waarbij het niet alleen om verandering in methoden en technieken gaat, maar ook om een cultuurverandering. In dit datatijdperk hanteren we een totaal andere benadering. Was het eerst: we vragen uit wat we nodig hebben. Nu is het: we kijken wat er is aan data en vragen alleen additioneel die variabelen uit die we nog niet hebben. Dat vraagt om een andere mindset."

Door **Quita Hendrison**
Beeld **De Beeldredactie**

CBS zoekt steeds vaker de samenwerking met andere partijen, zoals met VenJ. In dat kader was onlangs demissionair minister Blok op bezoek.

Bert Kroese, plaatsvervangend directeur-generaal bij het CBS: "Waar wij geen expert in zijn, is het bepalen van de behoefte. Daarom is de dialoog met de samenleving belangrijk, met degene die onze informatie wil gebruiken. Daarom zijn we ook in gesprek met VenJ. Wat zijn daar de prioriteiten, in beleid, maar ook in de uitvoering? Wat heeft de politie nodig, wat wil de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), aan wat voor informatie heeft het Openbaar Ministerie behoefte?"

De bronnen zijn veranderd, of anders gezegd: er zijn bronnen bijgekomen, maar de core van het werk van CBS is gelijk gebleven. Gegevens verzamelen, combineren, aanvullen, waarde toevoegen en dat ten slotte als informatie publiceren. "Wij hebben onvoorstelbare hoeveelheden data in huis. Bijna tweehonderd overheidsregistraties, scannerdata van alle supermarkten, steeds meer big-databronnen als Twitterinformatie en verkeersgegevens. We hebben toegang tot bepaalde mobiele telefoniedata (let wel, toegang tot, we hebben die gegevens niet zelf!), we doen aan web scraping en natuurlijk houden we ook nog steeds enquêtes. Maar de meerwaarde ligt erin dat wij weten hoe je data kunt combineren. Hoe je er statistieken van maakt die wat vertellen over de werelden achter die data, over maatschappelijke fenomenen. Waar wij geen expert in zijn, is het bepalen van de behoefte. Daarom is de dialoog met de samenleving belangrijk, met degene die onze informatie wil gebruiken. Om te horen wat zij nodig hebben en om uit te leggen hoe het bij ons werkt. Omdat we willen dat de cijfers goed worden geïnterpreteerd en in het maatschappelijke debat op de juiste manier gebruikt worden. Daarom zijn we ook in gesprek met VenJ. Wat zijn daar de prioriteiten, in beleid, maar ook in de uitvoering? Wat heeft de politie nodig, wat wil de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), aan wat voor informatie heeft het Openbaar Ministerie behoefte?"

SAMENHANGEND BEELD

CBS heeft geen monopolie op (verrijkte) data. Ook bureaus als Nielsen en instanties als de Belastingdienst en DUO combineren bestanden en publiceren gegevens. Kroese: "Het verschil is dat wij toegang hebben tot veel meer

informatie. Ook zijn wij onafhankelijk en hebben wij geen belang bij welke uitkomst dan ook. Wij doen geen marketing-onderzoek. Wij zijn geen bedrijf, wij zijn overheid. Daarnaast hebben wij de taak om het geheel te beschrijven, om data tot samenhangende beelden van economie en samenleving te combineren. Dat betekent dat we soms variabelen en data toe moeten voegen en bij moet schatten om dat beeld te verkrijgen. Neem de werkloosheid. Uitkeringsinstanties meten hoeveel mensen zich registreren als werkloos. Wij meten ook hoeveel mensen willen werken, hoe het gaat met de ontwikkeling van banen, hoe het staat met het vertrouwen van mensen dat ze een baan vinden. Dan gaat het dus ook om belevingsonderzoeken. Dat soort gegevens kun je niet uit registers halen. Met al die data bij elkaar schets je een integraal beeld van het fenomeen arbeidsmarkt. Onze rol in de samenwerking is om die totale beelden in samenhang te schetsen en niet de individuele cijfers. Dat is een vak op zich. Natuurlijk zijn informatiebeveiliging en privacy ongelooflijk belangrijk. Daar zijn we uiterst strikt in, want al die data in huis hebben geeft veel verantwoordelijkheid."

BLAUWDruk

Departementen, gemeenten en andere instellingen zien steeds meer mogelijkheden om data te gebruiken om beleid en uitvoering te verbeteren. CBS kan daarbij helpen door data en expertise ter beschikking te stellen. Bijvoorbeeld door samenwerkingen te creëren van big data. Voor een deel betekent dit samen experimenteren. Kunnen we bijvoorbeeld sociale spanningen identificeren met behulp van Twitterdata? Of de rol van de interneteconomie in kaart brengen met behulp van web scraping? En hoe maak je van al die data informatie? In 2016 heeft CBS het Center for Big Data Statistics (CBDS) opgezet om hier op grote schaal vorm aan te geven. Inmiddels zijn er meer dan veertig instellingen en organisaties aangesloten als partner.

Een tweede belangrijke lijn zijn de open data. CBS kan data in opdracht van derden op de juiste manier openmaken en ter beschikking stellen. Voorbeeld zijn de data over meldingen die we krijgen van de brandweer. Maar ook voor de politie, het Kadaster en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) maken we data open. Het openmaken van data draagt bij aan transparantie en dus aan het vertrouwen in de overheid en meer draagkracht voor beleid. Bovendien bieden die open data allerlei mogelijkheden voor nieuwe toepas-

singen. Ook voor de economie zijn die data van groot belang. Het is wel weer een vak apart: hoe zorg je ervoor dat de data goed te gebruiken zijn én er geen individuele informatie uit te achterhalen valt? Verder zijn er nog onze datadiensten, de maatwerkonderzoeken. Daar zien we een enorme groei. Op dat gebied werken we onder meer samen met VenJ, denk aan de Veiligheidsmonitor en criminaliteitscijfers, maar er liggen meer kansen. Een mooie blauwdruk voor een intensievere samenwerking is de samenwerking met het ministerie van Economische Zaken (EZ)."

DATA DRIVEN POLICY

"Bij EZ zijn we begonnen met het organiseren van een datadag. Gewoon elkaar vertellen wat de beleidsprioriteiten zijn, mooie voorbeelden laten zien en inspiratie opdoen rond de mogelijkheden van (open) data. Dat heeft geleid tot een datamatch waarin 'achter de computer' een aantal specifieke voorbeelden is uitgewerkt. Concreet: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) geeft subsidie aan tuinders voor een vrijwillige hagelverzekering. Wij hebben die gegevens gecombineerd met gegevens die we al hebben van die bedrijven. Vervolgens bekijk je welke bedrijven zo'n verzekering hebben afgesloten. Dat biedt RVO het inzicht waar hun subsidie terecht komt en of dat helpt. Als er dan een storm is, kunnen ze beslissen of er al dan niet aparte fondsen moeten komen voor bedrijven die zo'n verzekering niet kunnen betalen. Een mooi voorbeeld van hoe datadienst en beleid samengaan. Dit voorbeeld heeft andere onderdelen van EZ ook weer geïnspireerd. Het heeft ertoe geleid dat wij met EZ een departementaal datacenter opgezet hebben met een werkprogramma en een dataraad, die wordt voorgezeten door de plaatsvervangend secretaris-generaal. CBS heeft ook zitting in die dataraad. We denken dat we zo een boost kunnen geven aan de i-strategie die EZ voor ogen heeft. Demissionair minister Blok straalt - mede door zijn bezoek aan ons - uit dat het vormgeven van een data driven policy ook bij VenJ hoog op de agenda staat."

De bewindsman beaamde dat: "Wij krijgen voortdurend vragen over geld. Uit de samenleving en uit de Tweede Kamer. Meer geld voor verkeerscontroles, meer geld voor bestrijding van de georganiseerde misdaad, maar ook vragen over de staat van de rechtstaat. Om ons werk goed en efficiënt te kunnen doen, hebben we informatie nodig. Goede analyses, data en cijfers die orde in de chaos brengen. Precies wat CBS kan bieden." Daarmee staat de eerste afspraak voor een datadag bij VenJ!

Predictive policing

De politie gebruikt open data voor 'predictive policing': voorspellend politiewerk. Reinder Doeleman, chef Dienst Regionale Informatie Organisatie, legt uit hoe het werkt, wat de waarde ervan is en welke rol open data erin speelt.

Predictive policing - officieel Criminaliteits Anticipatie Systeem (CAS) - is een term die bij veel mensen associaties oproept met de film *Minority Report*. In deze thriller is een speciale politie-eenheid belast met het arresteren van toekomstige moordenaars voor zij hun misdaad begaan. Reinder Doeleman legt uit dat dit beeld niet met de werkelijkheid overeenstemt.

De oorzaken van criminaliteit zijn zo complex, dat kun je nooit aan één factor koppelen

"In *Minority Report* gaat het over het voorspellen van individuele misdaden. Met CAS voorspellen we op welke plaatsen en tijden bepaalde criminaliteit gaat optreden. Wat wij doen is op basis van veel data, statistische modellen en neurale netwerken de kans voorspellen op bijvoorbeeld inbraken of straatroof op een bepaalde locatie."

Het inzicht dat daarmee ontstaat kan helpen het politiewerk effectiever en efficiënter te maken. "Je krijgt een beeld van de hotspots voor bepaalde criminaliteit en kunt nadenken over de oorzaken en de aanpak ervan. Ga je zorgen voor meer 'blauw' op straat, posten in burger of moet je misschien een verkeerscontrole houden op de toegangsweg naar een wijk? De menselijke kennis en kunde verrijken de voorspelling en bepalen wat je

ermee doet. Stel dat er op een bepaald plein veel auto-inbraken worden voorspeld, maar je hebt gisteren een notoire veelpleger aangehouden. Dan hoef je misschien geen extra mankracht in te zetten."

De voorspellingen komen tot stand op basis van data van de politie en open data. De eerste data bestaat uit historische en actuele aangiftecijfers. De tweede soort zijn op dit moment socio-demografische gegevens van het CBS. "Die kunnen helpen om op een andere manier naar oorzaken en aanpak te kijken.

In een buurt waar veel inbraken plaatsvinden maar de inkomens laag zijn, hebben mensen misschien geen geld voor goede sloten. Dan kun je denken aan samenwerking met een woningbouwvereniging om dit te verbeteren."

De politie onderzoekt welke andere open data hun voorspellingen kunnen verbeteren. "Met het CBS hebben we binnenkort een sessie om te kijken welke gegevens zij hebben die interessant zijn voor ons. Denk bijvoorbeeld aan: waar wordt welke auto veel verkocht? Ook buiten het CBS kan er nuttige open data te vinden zijn."

Bij het verzamelen van data, zeker als het over criminaliteit gaat, is privacy een voortdurend aandachtspunt. "In 2015 hebben we de Big Brother Award gewonnen vanwege het feit dat we met predictive policing bezig zijn", zegt Doeleman. "Die award win je liever niet, maar het maakt je wel weer extra alert op transparantie en reproduceerbaarheid van je activiteiten. Dat is goed. De voorspellingen in CAS zijn niet tot op de persoon herleidbaar. De CBS-data is dat ook niet. Zij zorgen er bijvoorbeeld voor dat gegevens over postcodes met minder dan drie adressen, automatisch worden weggelaten." In het researchewerk kan 'open source intelligence' overigens wel een rol spelen: wat is er op internet te vinden over personen, de informatie die zij zelf delen op vrij toegankelijke sites als Facebook.

Of predictive policing vruchten afwerpt, is lastig te meten. "Stel dat bepaalde criminaliteit daalt, dan is het lastig een causaal verband aan te tonen met CAS. De oorzaken van criminaliteit zijn zo complex, dat kun je nooit aan één factor koppelen. Maar we krijgen wel inzicht in hoe accuraat onze voorspellingen zijn."

Edith van Gameren

Einde van het communicatievak?

Wie *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy* van de Britse schrijver Douglas Adams heeft gelezen, moet misschien glimlachen om het getal '42'. Het magische antwoord dat supercomputer Deep Thought geeft als het wordt gevraagd naar het ultieme antwoord in het leven, het universum en alles daaromheen.

Ik moet er soms zelf aan denken bij gesprekken over open data. De belofte is groot. Zet overheidsinformatie online, zorg dat het eenvoudig doorzoekbaar is en schrap zoveel mogelijk technische drempels, zodat iedere journalist, burger of programmeur er zijn voordeel mee kan doen. Dat is goed voor de economie, goed voor de democratische verantwoording en wel zo eerlijk naar de samenleving die de kosten ophoest van het verzamelen van al die overheidsinformatie. Successen uit het verleden zijn bijvoorbeeld *Buizenradar* (data van het KNMI) en *Rijden de Treinen.nl* (data van vervoerders, zoals de NS).

Een mooi principe. Wat mij betreft mag de overheid beargumenteren waarom iets niet openbaar kan worden in plaats van omgekeerd, zoals nog vaak de praktijk is. Maar, hoor ik wel eens, is er in een wereld waarin de overheid zoveel mogelijk informatie online zet, nog wel werk voor al die communicatieprofessionals? Hun expertise - het organiseren van de dialoog, het wijzen maken van journalisten, organisaties en 'gewone' burgers in de complexe wereld van het openbaar bestuur - heeft toch geen waarde meer als iedereen zélf de digitale datasets kan raadplegen?

Integendeel, zou ik willen zeggen. Natuurlijk: door open data kunnen werkzaamheden verdwijnen. Dat gebeurt nu al en dat is goed. In het verleden hadden we in politiek Den Haag om de paar maanden gedoe over declaraties van ambtenaren en bewindspersonen. Een journalist diende een WOB-verzoekje in en vervolgens waren tig ambtenaren aan het beoordelen wat wel of niet naar buiten mocht. Tegenwoordig publiceren we die overzichten van declaraties periodiek online. Dat is open, transparant en het scheelt een boel werk.

Maar met het louter publiceren van data zijn we er niet. Het échte werk moet dan nog beginnen. Je kunt gegevens wel online zetten, maar hoe geven we hier betekenis aan en met wie? Dat is een kolfje naar de hand van de communicatieprofessional. Het duiden van de resultaten, het koppelen van een journalist aan een inhoudelijke expert en het organiseren van het goede gesprek met maatschappelijke partners. Open data krijgen pas betekenis als deze samen in hun context worden geplaatst. De toename van open data zal dus ook een groter beroep doen op de communicatiediscipline.

Hoe liep het af in *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*? Uiteindelijk werd een nog grotere supercomputer gebouwd. Die moest achterhalen op welke vraag '42' nu eigenlijk het antwoord was. Ook daar bleek niet het vinden van een antwoord de kunst te zijn, maar het stellen van de juiste vraag.

Ivar Nijhuis
directeur Communicatie,
ministerie van Veiligheid en
Justitie

De overheidsorganisatie van morgen

De beweging naar open data is onomkeerbaar. Overheidsorganisaties erkennen dit, maar meebewegen met deze trend lukt nog lang niet overal. Traditionele werkprocessen zitten in de weg. We spraken met aanjager Arjan El Fassed over de huidige status van Open Data Overheid en met schrijver en keynote spreker Menno Lanting over waar dit alles naartoe beweegt.

“We zien een duidelijke verschuiving van uitleggen naar praktisch ondersteunen.” Arjan El Fassed, directeur van de Open State Foundation, schetst de recente ontwikkelingen in het werk van zijn organisatie: “We hoeven minder uit te leggen wat open data inhoudt. De meeste gesprekken gaan nu over de vraag wat er nodig is om data te ontsluiten. Bijvoorbeeld: hoe zorg je dat data vindbaar, toegankelijk en machine leesbaar zijn?”

De Open State Foundation ontstond in 2012 uit een samengaan van Hack de Overheid en Stichting Het Nieuwe Stemmen. Deze activistische

Arjan El Fassed, directeur van de Open State Foundation: “Sommige organisaties liggen goed op koers, maar anderen hebben het er erg moeilijk mee. Zo stelde de Autoriteit Persoonsgegevens de data van het online Meldingenregister op ons verzoek direct beschikbaar als machine leesbare data.” Foto: Sebastiaan ter Burg.

aanvliegroute werkt door in de huidige werkwijze, die iets horzelachtigs heeft. Een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur wordt niet geschuwd, zo merkte de Kiesraad toen deze weigerde de data van de stembureaus (Tweede Kamerverkiezingen van maart 2017) als machine leesbare data ter beschikking te stellen. Ook als waakhond slaat de Foundation geen slecht figuur. Zo deed zij onder meer een check naar de HTTPS-readiness van de websites van overheidsorganisaties. De verplichte open standaard HTTPS zorgt voor een veilige internetverbinding tussen websites en haar bezoekers. Open State Foundation ontdekte in eerste instantie dat slechts 44 procent voldeed aan de standaard. “Inmiddels is dat opgelopen naar 66 procent”, meldt El Fassed. “We krijgen zelfs af en toe de vraag of we een nieuwe test willen doen, omdat organisaties willen laten zien dat ze het probleem opgelost hebben.”

WISSELEND BEELD

Het beeld van Open Data Overheid is sterk wisselend volgens El Fassed. “Sommige organisaties liggen goed op koers, maar anderen hebben het er erg moeilijk mee. Zo stelde de Autoriteit Persoonsgegevens de data van het online Meldingenregister op ons verzoek direct beschikbaar als machine leesbare data. Met de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) is onze ervaring een stuk minder positief. We vroegen hier om de data van de inspecties van horecagelegenheden. Dat is data die van groot belang is voor hergebruik in publieke dienstverlening. Eerst werd door de NVWA tegengeworpen dat er geen wettelijk mandaat was. Toen dit bezwaar was ondervangen, waren we zeven maanden verder. Vervolgens werden IT-technische belemmeringen aangevoerd. Inmiddels is ook dit argument van tafel en is er een beroep gedaan op privacyoverwegingen.”

Ook het Handelsregister van de Kamer van Koophandel is nog niet ontsloten als open data, ondanks het openen van twee datasets. Open State Foundation pleit er al lange tijd voor de data uit het Handelsregister voor iedereen toegankelijk te maken. “Het economisch belang is evident. In België, Frankrijk en Engeland zijn deze data al geruime tijd open. Maar in Nederland nog niet.”

ACTIEVE OPENBAARHEID

De Foundation wordt bij het horzelen gehinderd door het feit dat er nog maar weinig jurisprudentie is rondom hergebruik van data. Daardoor hebben tegenstribbelende overheden aardig wat speelruimte. Aan de andere kant, relativeert El Fassed, moeten we voor ogen houden dat al veel overheidsdata inmiddels open is. Als voorbeelden noemt hij data van het Centraal Bureau voor de Statistiek, de Tweede Kamer en geografische data. “Online diensten als Buienradar en navigatieapparatuur zoals TomTom, draaien grotendeels op open overheidsdata, zonder dat gebruikers dat beseffen.”

Als volgende fase ziet hij een actieve openbaarheid voor zich. “Nu moeten we er nog om vragen. We willen toe naar een situatie waarin overheden zelf actief hun data ontsluiten voor de samenleving. Dat is trouwens ook in het belang van de overheid zelf. Veel overheden hebben nauwelijks een idee over welke data ze beschikken. Ook van elkaar weten ze dat vaak niet. Door grotere transparantie kun je kosten besparen, innovaties mogelijk maken en bestaande dienstverlening verbeteren.” Deze beweging kan niet meer teruggedraaid worden, stelt hij. “Er is maar één weg en dat is de weg vooruit. Sta eens stil bij het enorme economische belang van open data. Dat is te becijferen. Het gaat over immense bedragen. We moeten ons afvragen wat het de samenleving kost als je niet met open data werkt.”

LEGITIMITEIT TER DISCUSSIE

Menno Lanting ziet naast grote voordelen van open data ook aanzienlijke maatschappelijke en politieke risico's die ermee verbonden zijn. “Commerciële partijen kunnen sneller schakelen en zullen met deze data toepassingen ontwikkelen. De vraag is dan wat de rol van de overheid wordt. Dit speelt vandaag de dag al volop. In mijn auto bijvoorbeeld gebruik ik een app waarmee ik mijn verkeersdata deel met andere gebruikers. Daar komt geen ANWB of de RDW meer aan te pas. Met andere woorden: de legitimiteit van de overheid komt ter discussie. Bovendien is er nog een andere belangrijke ontwikkeling die de disruptie aanjaagt, namelijk de opkomst van machine learning en kunstmatige intelligentie. Slimme algoritmes gaan mij straks helpen om de juiste beslissingen te nemen. Daar heb ik geen overheid meer bij nodig.”

Menno Lanting: "Het grote risico van open data is dat commerciële partijen ermee aan de haal gaan en daarbij ethische grenzen overschrijden. De overheid heeft hier een belangrijke regulerende en ook voorttrekkende rol." Foto: Mirjam van der Linden

We moeten ons afvragen wat het de samenleving kost als je niet met open data werkt

Lanting ziet nieuwe rollen weggelegd voor de overheid in transitie. Om te beginnen die van bewaker. "Het is zeer wenselijk dat de overheid grenzen stelt aan het gebruik van open data en dan met name op het vlak van de privacy. In landen die hier al wat verder in zijn, zoals de Scandinavische en Baltische landen, speelt deze discussie volop. In Zweden bijvoorbeeld is een app ontwikkeld waarmee je kunt natrekken of je buurman een strafblad heeft. De vraag is of je dit wel wilt toestaan. Het grote risico van open data is dat commerciële partijen ermee aan de haal gaan en daarbij ethische grenzen overschrijden. De overheid heeft hier een belangrijke regulerende en ook voorttrekkende rol. Daar zou ook nu al meer aan gedaan mogen worden."

VERBINDER

Naast bewaker zal de overheid ook verbinder zijn, voorziet Menno Lanting. "We kennen de overheid als initiatiefnemer en bepaler. Alles draait om beleid en de implementatie daarvan. Onze hele maatschappelijke en politieke structuur is daarop ingericht. Dat zal ingrijpend veranderen. Burgers en bedrijven nemen de rol van bepaler en initiatiefnemer over. Maar niet getreurd, want als je niet langer bepaler bent, dan kun je nog altijd wel verbinder zijn. De overheid zal zelf een netwerk van kleine, wendbare organisaties worden en zal daarin samenwerken met vergelijkbare kleine en wendbare organisaties van burgers en bedrijven. De overheid wordt facilitator."

Overheden die zich op de nieuwe situatie willen instellen, zullen het niet makkelijk krijgen, voorspelt Lanting. "Dat komt omdat overal politieke afdekking voor nodig is en die vindt nu eenmaal plaats in de oude structuur. Dat kan zeer remmend werken. Daarnaast zijn er organisatorische en culturele belemmeringen. Als ik denk aan al die mensen in al die organisaties die al lang hetzelfde werk doen, dan kan het niet anders dan dat dit een grote bottleneck gaat worden. Je kunt je overigens afvragen of de vertraging die dit oplevert niet juist zeer wenselijk is. Dit geeft ons namelijk meer tijd om de consequenties van het samengaan van open data en kunstmatige intelligentie te overdenken en aan betere garanties voor de privacy te werken."

Armchair auditing

De overheid monitoren vanuit je leunstoel

In de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Australië zijn al langer succesvolle initiatieven. In Nederland wordt armchair auditing op bescheiden schaal toegepast: Open Spending in Amsterdam Stadsdeel Centrum; Breda Begroot of de Groninger Bodem Beweging. Lokale initiatieven passen in een trend van burgerparticipatie en wijkgericht aanpakken van problemen. Thematische kaarten zijn online te raadplegen, maken patronen en trends inzichtelijk en inmiddels kan ingezoomd worden op postcodeniveau.

Met deze pilot, uitgevoerd bij een aantal gemeenten, willen de initiatiefnemers de kaart als relevant monitoringsinstrument verder ontwikkelen en kennis verspreiden over de toepassingsmogelijkheden.

GEONOVUM: "De overheid staat een zelfredzame burger voor en wil burgers betrekken bij wat 'de overheid' doet. Armchair Auditing sluit daarop aan."

Pilot

Burgers kijken met behulp van open data kritisch mee naar de besteding door de overheid van belastinggeld. Een pilot van iBestuur, Algemene Rekenkamer, Geonovum, Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Imagem.

Tijdens de pilot Armchair Auditing worden drie gemeenten bezocht: Oudewater (10.000 inwoners), Capelle aan den IJssel (66.000 inwoners) en Eindhoven (225.000 inwoners). In iBestuur magazine en op iBestuur.nl wordt verslag gedaan. De lessons learned delen we op een iBestuur symposium Armchair Auditing in Nieuwspoor, begin 2018.

VNG: "Wij vinden transparantie en accountability voor gemeenten van groot belang. Met name in het kader van de legitimatie van een goed werkende democratie."

Foto Pixabay/escher

Ministerie van
Veiligheid en Justitie

